

సంధ్యా కళా

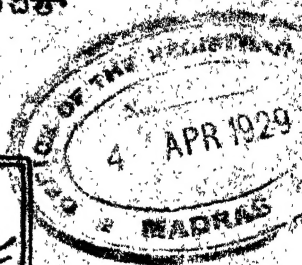
కృంగురి శ్రీవియాపాన్ శ్రీవివ్యాకంకర
పదమావేళ ప్రకాశిత జగద్గురు

శ్రీకల్యాణానంద భారతీమాంతాచార్య

స్వామిని స్మరచితా

3668

122 పే.స

శ్రీహరికోటి సూర్యప్రకాశరాయశర్మకా

ప్రీతిమంత్రగా ప్రకాశితా

0-8-0

(Handwritten signature)

శ్రీకల్యాణానందభారతీ గ్రంథమాలా-౨౫

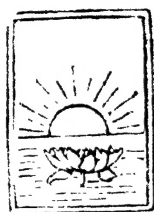
సంధ్యా కళా

స్వంగగిరి శ్రీవిరూపాక్ష శ్రీవిద్వాతశంకర

పదమావేశ సృకాశీత జగద్గురు

శ్రీకల్యాణానంద భారతీమాంతాచార్య

స్వామిభి ర్విరచితా

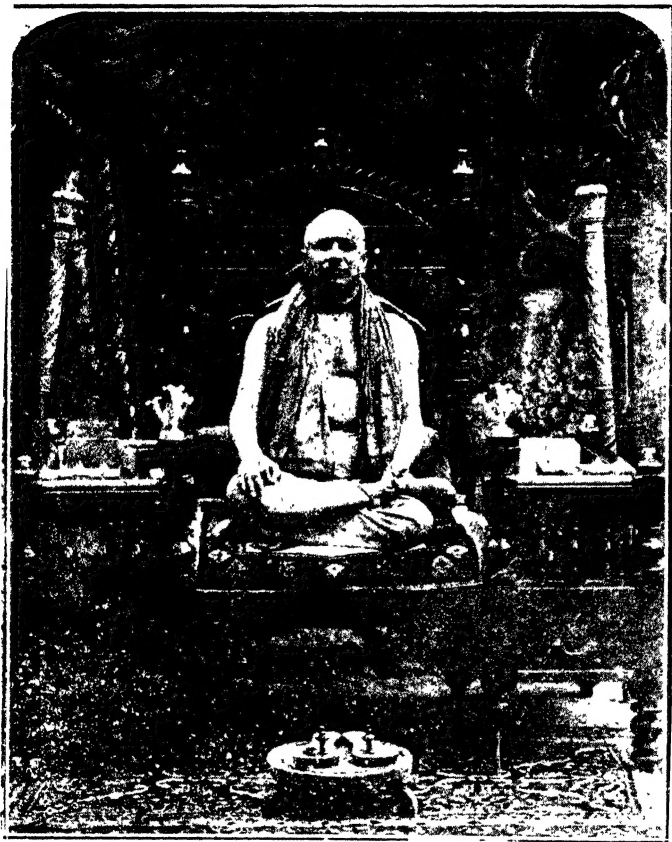
శ్రీహరికోటి సూర్యప్రకాశరాయశర్మణా

శ్రీశీతమంత్రీణా సృకాశీతా

0-8-0

పర్వస్వామ్యసంకలితమ్.

శ్రీ రాధాకృష్ణ ముద్రణాలయే ముద్రితా
శ్రీ విభవసంవత్సర భాద్రపద పూర్ణిమా

శృంగేరి శ్రీవిఘ్నేశ్వర శ్రీవిద్యాశంకర
 పదమావేశ ప్రకాశిత జగద్గురు
 శ్రీకల్యాణానందభారతీమాంతాచార్య
 స్వామి సాదాః

శ్రీః సంధ్యా సూత్ర *

అథా తస్మిన్సంధ్యోపాసనం వ్యాఖ్యాన్యముః ।

ద్విజ స్తీర్థం గత్వా ప్రయతోఽభిషిక్తః ప్రత్యుత్తరాణి పాదః అప ఆచామతి ।

త్రిరాచామేత్ ద్విఃశరిమృజ్య సకృదుపస్పృశ్య దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య పాదౌ శిరశ్చేంద్రియాణ్యుపస్పృశ్య చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రేచ హృదయ మాలభ్యాపడపస్పృశ్య త్రిః ప్రాణాయామం కుర్యాత్ ।

అథ మమోపాత్త దురితక్షయధ్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం సాయంసంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి సాయం ప్రాత స్సంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి ప్రాతః మధ్యాహ్నం సంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి మధ్యాహ్నం సంకల్ప్యాపడపస్పృశతి । తతోఽబ్లింగాభి రవ్తభి శ్శిరసి యస్యక్షయాయచేతి పాదయోః సపవిత్రేణ పాణినా మార్జనం కృత్వాఽగ్నిశ్చేతి సాయం సూర్యశ్చేతి ప్రాతః ఆపఃపునంత్యేతి మధ్యాహ్నంఽపఃప్రాత్య సురభిమత్యాఽబ్లింగాభి శ్చాత్మానం ప్రోక్షయేత్ ।

సంధ్యా సూత్రమ్.

హిరణ్యవర్ణా ఇత్యాదిభి రప్యత్ర ప్రోక్షణ మేకే సమా
మనంతి।

తతో జలపూర్ణం హస్తం నాసికాగ్రే సంయోజ్య ద్రుప
దాదివేత్స్వచ్చరణ నిశ్వాసానవలోకయన్ వామే
నిక్షిప్తమ్।

అథాచమ్య ప్రాణానాయమ్య ప్రాయశ్చిత్తార్థపూర్వక
మఘ్నప్రదానం కరిష్య ఇత్యగూర్య సాయ మాసేనః
ప్రాతర్మధ్యాహ్నయో స్తిష్ఠ్య ప్రణవవ్యాహృతిపూర్వ
యాగాయత్ర్యా చత్వా ర్యధ్యాని ముక్తహస్తే నాంజలి
నాంన ప్రక్షిప్త్యాచమ్య ప్రాణానాయమ్య సోదకేన పాణి
నానసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి ప్రదక్షిణం కుర్యాత్ ।

మాధ్యందిన మేక మేవార్ఘ్యం హగ్ంస ముత్రపూర్వక
మేకే సమామనంతి ప్రాయశ్చిత్తార్థ మన్య త్పూర్వవచ్చు।

తత స్సంధ్యాం గాయత్రీం బ్రాహ్మీ నిమృజీచ
సంతర్పయేత్ । గ్రహదీనాం వా తర్పణ మేకే సమా
మనంతి ।

అథాచమ్య ప్రాణానాయమ్య గాయత్రీమంత్రజపం
కరిష్య ఇత్యగూర్య ఆ బ్రహ్మలోకా దితి నమస్కృత్య
ఓ మిత్యేకాక్షరమితి హృదయం పఠిత్వా ఽయాత్స్వీతి
గాయత్రీ మావాహ్యా సరస్వతీం సాయం గాయత్రీం
ప్రాతః సావిత్రిం మధ్యాహ్నే వీకరూపాం వా ధ్యాయన్

అసీన స్సాయం వాగ్యతః మంత్రార్థో మనుస్మరణోఽభిన్న
పాదాం శుశాస్రపరమాం శతమధ్యాం దశావరాం
గాయత్రీం ప్రణవవ్యాఖ్యాతిపూర్వకార జపేత్ ।

౧౨ ధ్యానా త్పుర్వం న్యాస మేకే సమామనంతి ।

౧౩ యది వాగ్యమలోప స్సాస్య ద్వాదశాశే తద్విష్టారితి
నైష్ఠవీ మృచం పర్వత ।

౧౪ తుతజ్జంభణాథో వాయునిగ్గమనే హ్యేచమనం దక్షి
ణశ్రవణస్పర్శమి వాగ్ద్రోణామి స్పర్శనం వా ।

౧౫ జప్తోత్తమే శిఖర ఇతి గాయత్రీ ముద్వాస్య స్వశాఖో
క్తైర్మం త్రై రాదిత్యముపతిష్ఠతే ।

౧౬ ఇమం మేవరుణ తత్త్వాయామి యచ్ఛిద్ధితే యత్త్రించేదం
కిలేవాసోయ దితి పంచభి స్సాయం మిత్రస్య మిత్రో
జనాః ప్రసమిత్ర ఇతి తిస్యభిః ప్రాతః ఆసత్సేనోద్వయ
ముచ్యత్యం చిత్రందేవానాం తచ్చక్షు ర్యక్షదగా దితి
షడ్భి ర్మధ్యాహ్నే ।

౧౭ దిగ్భ్యో దేవతాభ్యో నమస్కృత్య సుఖ్యాయై సావి
త్ర్యై గాయత్ర్యై సరస్వత్యై సర్వాభ్యో దేవతాభ్యః
కామోకాక్షీన్ సమోసమ ఇత్యాది యథా స్వాచారం
నమస్కుర్యాత్ ।

౧౮ అథ చతుస్సాగరపర్యంత మిత్యనేవ సర్వేషాం శుభం
 పార్థివైః ప్రవరాన్వితస్వనామకీర్తనపురస్సరంపరాం
 దేవతా మభివాద్య పితరా వగ్రజాః గుహాంభిష్టాం
 శ్చాభివాదయే దభివాదయేత్ ||

ఇతి శ్రీ విద్యాశంకరపదమావేశప్రకాశిత జగద్గురు
 శ్రీ కల్యాణానందభారతీమాంతాచార్యస్వామి
 భిర్నిరచితం సంధ్యాసూత్రం
 విజయతేరరామ్

శ్రీః శాఖాభేదేన సంధ్యా విశేషాః

*

ఆపస్తంబీయానాం యథాసూత్ర మేవ సంధ్యా ।

హిరణ్య కేశీయానాం తు అగ్నిశ్చేతి సాయం సూర్య
శ్చేతి ప్రాతః ఆపఃపునః త్వీతి మథ్యాహ్నా ప్రాశనార్ధం దక్షిణ
కేశ్యహితస్య జల స్వాభేమంత్రణం ఆపోవా ఇదగ్ం సర్వ
మిత్యాదినా । పున ర్మార్జనే పవమాన సువర్చన ఇ త్యేనువా
కే నాపి మార్జనమ్ ।

చాధాయనానాంతు పునర్మార్జనే సావిత్రేణ సురభి
మత్యాబ్లింగాభి ర్వారుణీభి ర్హిరణ్యవర్ణాభిః సావమానీభి ర్వా
హ్నితిభి రన్వైశ్చ పవిత్రై రాత్నానం ప్రోక్ష్య ప్రయతో భవ
తితి । అఘమర్షణేతు ద్రుపదా దివేతి ముర్తిస్థానే ఋతం చేతి
బుక్ త్రయసన్నామః ।

బహ్మచానాంతు సర్వత్ర మంత్రేషు ఋష్యాదిస్మరణం
కర్తవ్య మితి విజ్ఞాయతే । పునర్మార్జనంతు ప్రణవేన వ్యా
హ్నితిభిః గాయత్ర్యా ప్రణవాంతయా ఆపోహిష్ఠీతి సూక్తేన
గాయత్రీశిరసా చ కుర్యాత్ । అఘమర్షణేతు ఋతంచేతి ఋ
క్తీయస్య వా ద్రుపదాదివేతి ముక్తస్య వా వినియోగః ।
చాతవేదసే తచ్చయో నమో బ్రహ్మణ ఇతి మంత్రై

స్నాయం ప్రాతశ్చ సూర్య ముపతిష్ఠే . దితి పరిశిష్టచుతం ।
 మిత్రస్య చర్షణీశ్యాదిభిః ప్రాతః ఇమం మే వరుణేత్యాదిభిః
 స్నాయ ముపతిష్ఠే తేతి స్మృత్యంతరే ॥

అన్య త్స్మృత్యం సమానమ్ ।

వాజసనేయనాంతు సంధ్యాయా అతీవవైలక్షణ్యా దస్మా
 భి ర్విరచితసూత్రాంతరా దవగంతవ్యమ్ ।
 ఇతి శివమ్

* *

*

శ్రీః సంధ్యా కళా

*

యాం దేవా హ్యపి సంధ్యా స్వ హరహః పర్యుపాసతే ।
సంధ్యాం తాం నామి గాయత్రీం సచ్చిదానందవిగ్రహమ్॥

ఇహాఖిలు నిఖిలేషు వేదేషు పరిదృశ్యమానానాం విధీనాం
మధ్యే అగ్రణీ రితి త్రైవిద్య వృద్ధై ద్విభావ్యమానోఽహర
హస్సంధ్యా ముపాసీతేతి విధి శ్శుభాయతే । తస్యేద ముపవ్యా
ఖ్యానం । అత్రోపా సీతేతి చోదనా । ఉపాసనం కుర్యా దితి
ప్రకృతిప్రత్యయయో రథః । ఉపాసనం నామ అభిధ్యానం ।
తచ్చ గాయత్రీమంత్రావృత్తిసహితం సోఽహమస్మితి సంధ్యా
దేవతావిభావనం । సంధ్యా శబ్దో దేవతావాచకః । తమక్తం—

బ్రహ్మణో పాస్యతే సంధ్యా విష్ణునా శంకరేణ చ ।

తస్మా దుపాసయే ద్వేవీ శ్రేయస్కామో ద్విజోత్తమ ఇతి॥

అన్యచ్చ—అనన్యచేతస శ్శాంతా గ్రాహ్మణా వేదపారగాః ।

ఉపాస్య విధివ త్సంధ్యాం ప్రాప్తాః పూర్వే ఘరాం గతిం॥

యా సంధ్యా సా జగత్సూతిః మాయాతీతాతు నిష్కలా ।

ఐశ్వరీ కేవలా శక్తి స్తత్వత్రయసముద్భవా॥

తస్మా త్సర్వప్రయత్నేన సంధ్యోపాసన మూచయేత్ ॥

దేవతాతు కాచన విగ్రహవతీ చిచ్ఛక్తియాపా । నతు మంత్ర

మాత్రాత్మికా వణరూపా । తదుపర్యధికరణే దేవతా
నాం విగ్రహవత్త్వస్యచ నిర్ధారితత్వాత్ । మంత్రస్తు దేవతా
వాచకో వణరూపో నిత్యశ్చ । వర్ణా ఏవతు నిత్యా ఇతి భగ
వతా హ్యుపవర్షణ సుష్టుక్తత్వాత్ । సంధ్యాదేవతాయాః వా
చకస్తు గాయత్రీమంత్ర ఇతి సకలపరీమాణసిద్ధ ఏవ । సంధ్యా
శబ్దః యద్యపి దేవతావాచకః తస్యా ఉపాసనాయోగ్యకాల
వాచకత్వేనా వ్యత్ర ప్రతీయతే । తథాచోక్తం—

అహారాత్రస్య యస్సంధి స్సూర్యనక్షత్రవర్జితః ।

సాతు సంధ్యా సమాఖ్యాతా మునిభి స్తత్త్వదర్శిభిః॥

అన్యచ్చ—నక్షత్రజ్యోతి రారభ్య సూర్య సోదయదర్శనాత్ ।

ప్రాతస్సంధ్యేతి తాం ప్రాహుః శ్రుతయో మునిసత్తమాః॥

కైశ్చి త్సంధ్యాశబ్దేన సంధ్యోపాసనాయాపం కర్మ గృహ్యతే॥

తథాచ—సంధ్యాత్రయం కర్తవ్యం ద్విజే నాత్మవిదా

సదా । ఇతి అన్యచ్చ—

సంధ్యా స్నానం జపో హోమో దేవతానాంచ పూజనం ।

ఆతిథ్యం వైశ్వదేవంచ షట్కర్మాణి దినే దినే ఇతి॥

తదుపలక్షణమాత్ర మేతత్ । అహరహః ప్రతిదిన మిత్యర్థః ।

సంధ్యాకాలస్తు చతుర్విధః । సాయం ప్రాతర్మధ్యాహ్నో

మధ్యరాత్రశ్చ । మధ్యరాత్ర సంధ్యాయా అత్రాప్రకృ

తత్వాత్ తద్భిన్నత్రైకాలికసంధ్యై వాత్ర నిరూప్యతే । ఏవం

చా హరహ స్సంధ్యా ముపాసితే త్యనేన ప్రతిదినం సంధ్యా

కాలేషు త్రివ్యపి సంధ్యాశబ్దవాచ్యాం గాయత్రీమంత్రప్రతి

పాద్యాం చిచ్ఛక్తిరూపాం దేవతాం హృది సోహమస్మీతి

గాయత్రీమంత్రావృత్తిపూర్వకాం ధ్యాయే దిత్సుక్తం భవతి ।
అత్ర కాలస్యానియామకత్వాత్ “కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి
జీవీషేచ్ఛతగ్ం సమాః” ఇతి శుశ్ర్యనురోధాత్ యావ
జ్జీవం సంధ్యోపాసనం కర్తవ్య మితి విజ్ఞాయతే ॥

న న్వపూర్వాదివిధీనాం శ్రయాణాం మధ్యే కోయ ము
పాసీతేతి విధి రితిచే దుచ్యతే । మానాంతరానవధారితం
సంధ్యోపాసనం ప్రాప్యతీ త్యయ మపూర్వవిధిరేవ । నన్వత్ర
విహితం సంధ్యోపాసనా నిత్యం నైమిత్తిక మాహోస్త్వి త్తామ్య
మితిచే త్తత్ర నిమిత్తకామనయో రశూయమాణత్వా దహ
రహ రితి వీప్సావగమాచ్చ నిత్య మిత్యవగంతవ్యం । నను నిత్యం
నిష్ఫల మితి న్యాయేన సంధ్యోపాసనస్య నిష్ఫలత్వే సిద్ధే ఫల
శూన్యే తస్మై పృయోజన మనుద్దిశ్య న మందోషి ప్రవర్తత
ఇతి న్యాయ మనుసృత్య న కస్యపి ప్రవృత్తి రితిచేత్ । మైవం
ఫలస్య శూయమాణత్వాత్ । తదుక్తం—

సంధ్యాముపాసతే యేతు సతతా సంశితవృతాః ।

విధూతపాపా స్తే యాంతి బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్ ॥

అన్యచ్చ—ఉపాస్య విధివత్సంధ్యాం ప్రాప్తాః పూర్వే పరాం
గతిం । ఏత ద్విదిత్వా యస్సంధ్యా ముపాస్తే సంశితవ్రతః ॥

దీఘమాయుస్సవిందేత సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ఇతి॥
అత్ర దురితనివృత్తిః బ్రహ్మలోకావాప్తిశ్చ సంధ్యోపాస
నస్య ఫల మితి స్మర్యతే । నిత్యాని కర్మాణ్యుపా త్తదురితక్ష
యాధ్ధా నీతి భాష్యకారవచనాత్ “అప్రతి కాలంబనా న్నయ
తీతి బాదరాయణ ఉభయథా దోషాత్తత్కతుశ్చ” ఇత్యుపా

సనస్య బ్రహ్మలోకప్రాప్తిః ఫలత్వేన భగవతా కృష్ణద్వైపా
 యనేన స్మృతత్వాత్ సంధ్యోపాసనస్య యథోక్తం ఫలం
 నిర్దిష్టం భవతి । నను నిత్యానాం కర్మణా మాగామిరూపప్ర
 త్యవాయనివృత్తిరూపఫలస్య స్వీకారాత్ కథం ఫలాంతరకల్ప
 నే తిచేత్ । న । సర్వతంత్రవిరుద్ధత్వాత్ । కథ మితిచేత్ ।
 నిత్యానా మకరణే యదాగామిరూపప్రత్యవాయోత్పత్తిః కల్ప్య
 తే త దసంగతం । నిత్యానా మకరణ మభావః । తస్మా దాగా
 మిరూపప్రత్యవాయస్యోత్పత్తి మభ్యుపగచ్ఛతా అభావా ద్భా
 వోత్పత్తి రిత్యభ్యుపగమ్యేత్ । తే నాసత్కార్యవాదాపత్తిశ్చ
 సత్కార్యవాదహనిశ్చ భవతీత్యతః సర్వతంత్ర వ్యాకోప స్సస్యేత్ ।
 నిత్యకర్మణా ముపాత్తదురితక్షయరూపఫలస్య స్మృతత్వాత్
 తేషా మకరణే హ్యగామిరూపప్రత్యవాయ స్యోత్పత్తేః
 నిరాకృతత్వా త్కర్మణా మారబ్ధానారబ్ధభేదేన ద్వైవిధ్య మేవ
 సత్కాగామిసంచితప్రారబ్ధభేదేన త్రైవిధ్య మితి ప్రసంగానుప్ర
 సక్తిః । సంచితం న్వనారబ్ధకర్మైవ ।

నను క్షింనామ నిత్య మితిచే దుచ్యతే హ్యనశ్యాచరణీయ
 మితి । యస్మా దకరణే మహా ననర్థః స్మర్యతే —

కామా న్లోహా ద్భూతా ల్లోభా త్సంధ్యాం నాతిక్రమే ద్విజః ।

సంద్యాతిక్రమణా ద్ద్విప్రో బ్రాహ్మణ్యా త్పతితో యతః ॥

సంద్యాయేన నవిజ్ఞాతా సంద్యా యే నానుపాసితా ।

జీవమానో భవే చ్ఛూద్రో మృత శ్వానోఽభిజాయతే ॥ ఇతి

సన్వ కరణే ప్రత్యవాయోత్పత్తి మనంగీకర్వతా కథం దోషో
 త్పత్తి రభ్యుపగమ్యతే సంధ్యాతిక్రమ ఇతిచేత్ । ఉచ్యతే—

నిత్యానా మకరణేన పూర్వోపచితాని దురితాన్యనివార్యా
మాణాన్యనర్థముత్పదయంతికరణేతు పూర్వోపచితదురితాని
నివారితానిభవంతి । అతః నిత్యాకరణే పూర్వోపచితదురితేభ్య
ఏవానర్థస్యోత్పత్తిః । నాగామిప్రత్యవాయోత్పత్తిరితి సర్వం
సుష్మాక్తం । తస్మా దుక్తం—

అకుర్వన్ విహితం కర్మ నిందితంచ సమాచరన్ ।

ప్రసజ్యం స్విద్విద్యాధేషు సరః పతన మృచ్ఛ తీతి॥

కించ సంధ్యోపాసనస్య నిత్యత్వే నావశ్యాచరణీయ
త్వేపి తస్య నిఖిలశ్రౌతస్మత్కర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధి
హేతుత్వాత్ సర్వేషాం నిత్యకర్మాణా మప్యభ్యస్థితత్వం విద్యతే
తథాచోక్తం—

సంధ్యాహీనోఽశుచిర్నిశ్య మనర్హ స్సర్వకర్మసు ।

యద్యత్కురుతే కర్మ న తస్య ఫలభాగ్భవేత్ ఇతి॥

అతః సంధ్యోపాసనం త్వవశ్యకతవ్య మితి విజ్ఞాయతే ।
ఏవం చాస్య విధేః విషయప్రయోజనే నిరూపితే । సంధ్యో
పాసనంచ విషయః । ఉపాత్తదురితసివృత్తిః బ్రహ్మలోకా
వాప్తిశ్చ ప్రయోజన మితి । అధికారీతు ద్విన్ ఇత్యవిశేషేణ
జ్ఞాతవ్యః! తథా చోక్తం—సంధ్యాత్రయంతు కలెవ్యం ద్విజే
నాత్మవిదా సదా ఇతి ॥

సంధ్యాకాలః।

సంధ్యాకాల స్తేవంహి శ్రూయతే— సంధౌ సంధ్యా
ముపాసీతాఽఽజ్యోతిషో దర్శనాత్సాధితి ॥ తస్మాద్భ్రహ్మ
ణోఽఽఽరాత్రస్య సంయోగే సంధ్యా ముపాస్తే సజ్యోణి

సూతకాదావపి సంధ్యాదీనాం కర్తవ్యతాస్మరణం తస్మాదస
సంధ్యాభిప్రాయం । యతశ్చీక్ష-

సూతకే మృతకే చైవ సంధ్యాకర్మ స సంత్యజేత్ ।

మనసోచ్చారయేన్మూర్తా ప్రాణాయామ మృతే ద్విజఇతి
అత్రవిశేష మాహ-

ప్రక్షిపే త్సూతకే త్వఘ్నం గాయత్రీంతు సముచ్చర-

దత్వా ప్రదక్షిణం కుర్యా త్సూర్యం ధ్యాయే తత్తో ద్విజ

ఇతి ॥ యథా శిషాచార మత్ర వ్యవస్థా ।

అన్యచ్చ-దేశక్షోభ మహాపల్తౌ మార్జనాద్ధ్యుద్యసంభవే

సంధ్యాగతం సహస్రాశు ముత్తైః కుర్యా నుచస్థితమ్ ఇతి
సంధ్యాగతం సంధి మాగత విత్యక్షః ॥

ఉపాస్తివిశేషః ।

సంధ్యాదేవతా ముద్దిశ్య తిస్త్వప్యపి సంధ్యా సూపాసనం
కర్తవ్య తుమ్యిక్తం— సంధ్యాత్రయంతు కర్తవ్యం ద్విజే
నాత్మవిదాసదేతి । అత్ర సంధ్యాశబ్దే నోపాసనానుబంధం కర్మ
ఉపలక్ష్యతే । అన్యథా దేవతాయాః కర్తవ్యతాయోగాత్ ।
ఉపాసన మభిధ్యాయం । తేనా త్రాభిధ్యాయ మేవ ప్రధాన
మన్య త్వర్వ మంగ మిత్యను సాధేయం । అత్ర విహిత మభి
ధ్యాయం ద్వివిధం— గాయత్ర్యభిధ్యాయం సూక్త్యాభిధ్యాయం
చేతి । గాయత్ర్యభిధ్యాయంతు గాయత్రీమంత్రా వృత్తిసహితం
సోహమస్మితి గాయత్రీవిభావనం । సూక్త్యాభిధ్యాయంతు సూ
ర్యోపస్థానమంత్రోచ్చారణసహిత మాదిత్యవిభావనం సోహ
మస్మితి । తస్మాద్గాయత్ర్యభిధ్యాయ మాదిత్యాభిధ్యాయంచ

ప్రధాన మితి విజ్ఞాయతే । నను సంధ్యోపాసనస్య ప్రధానత్వేన
శ్రూయమాణత్వా త్కథం గాయత్ర్యభిధానం సూర్యాభి
ధ్యానం చే త్యుభయం ప్రధాన మితిచేత్ ।

ఉచ్యతే—సంధ్యాకర్తే నోభయో రపి గృహ్యమాణత్వా దుభ
యాభి ధ్యానం విధినా విధీయతే । తథాచ స్మర్యతే—

యా సంధ్యా సాతు గాయత్రీ త్రయీభూతా ప్రతిష్ఠితేభి
అనుసంధ్య ముపాసీత సంధ్యారూపం రవిం ద్విజ ఇతిచ ।
ఉద్యంత మస్తంయుత మాదిత్య మభిధ్యాయ ఇతిశ్రుతేషు
ఆదిత్యాభిధ్యాన మపి విధీయతే ।

కిం చాస్మిప్రదాన మపి ప్రధానత్వేన శ్రూయతే—

తదుహ వా ఏతేబ్రహ్మవాదినః పూర్వాభిముఖా
స్సంధ్యాయాం గాయత్ర్యాభిముత్రితాప ఊర్ధ్వం
విక్షిపంతి ఇతి । స్మర్యతేపిచ—

సంధౌ సంధ్యా ముపాసీనాః యత్క్షిపం త్యన్వహం జలం

బ్రహ్మవ్యాహృతిసంయుక్తం గాయత్ర్యా చాభిముత్రితం॥

దహ్యంతే తేన తే దైత్యాః వజ్రీభూతేన వారిణా ।

ఏత ద్విదిత్వా య స్సంధ్యా ముపాస్తే సాశితవతః ।

దీఘః మాయు స్స విందేత సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ।

ఉల్లంఘయతి యో మోహః త్సయాతి నిరకంధువం ॥

ఏవం చాసుక్యప్రక్షేపణం గాయత్ర్యుపాసనం సూర్యోపస్థానం
చేతి త్రితయం సంధ్యాకర్తృణి సప్రప్రధాన మితి విజ్ఞాయతే ।
త్రియాణా మపి ఫలస్య స్మర్యమాణత్వాత్ । సమానకర్తృ
కాణాం ప్రధానకర్తృణాం కాలభేదేన క్రమస్య వివక్షితత్వా దయ

బోదయేఽఘ్యప్రక్షేణ మాదిత్యం దృష్ట్వా ఉపస్థానం త
యో ర్మధ్యకాలే గాయత్ర్యభిధ్యానంచ కర్తవ్య మితి త్రయా
ణాం క్రమస్తు విజ్ఞాయతే । అన్య త్సర్వ మంగ మితిచ ॥

కర్మ స్వరూపం ।

సాంగప్రధానం సంధ్యోపాసనం కర్మ ఆచమనాదినమస్కా
రాంత మితి కేచిత్ । ఆచమనాది సంకల్పాంతకలాపస్య సర్వ
కర్మ సాధారణ్యత్ మార్జనాదినమస్కారాంత మితి కేచిత్ ।
ఆచమనాదిసంకల్పాంతకలాపస్య సాధారణ్యేపి వ్యవశ్యకర్త
వ్యతా స్మర్యతే—

నచ శ్రాద్ధం న తద్దానం న హోమా మో నజప స్తథా ।

న ప్రాప్నోతి ఫలం తస్య సంకల్పరహితంచ యత్ ఇతి ॥
అత్రాచమనం ప్రాణాయామ స్సంకల్ప శ్చేతి త్రితయం పురుష
స్కారహేతుత్వా న్యుక్తిం । అన్య ద్వేషకాలాది సంకీర్తనం
త్యైచ్ఛికం॥

ఉపాసనావైచిత్ర్యం ।

ఉపాసనస్య సంధ్యాత్రయే వ్యవశ్యకతః వ్యత్యేన విహితత్యేపి
కాలభేదేన భేద స్త్వేగమ్యతే । తద్యథా—

గాయత్రీనామ పూర్వాహ్న సావిత్రీ మధ్యహ్న దినే ।

సరస్వతీచ సాయాహ్న నైవ సంధ్యా త్రిమ స్మృతా ॥

గాయత్రీ బ్రహ్మరూపాతు సావిత్రీ రుద్రరూపిణీ ।

సరస్వతీ విష్ణురూపా ఉపాస్యా రూపభేదతః ॥

గాయత్రీచ భవే ద్రక్తా సావిత్రీ శుక్లవర్ణికా ।

సరస్వతీ తథా కృష్ణా ఉపాస్యా వర్ణభేదతః ॥

ఇతి గాయత్రీమంత్రావృత్తే ధ్యానభేదస్తు విహితః ।

గాయత్రీ ప్రోచ్యతే తస్మా దాయంతః త్రాయతే యతః ।

సవిత్పద్యోతనా చైవ సావిత్రీ పరికీర్తితా ॥

జగతః ప్రసవిత్రీ వా వాగూపత్వా త్వరస్వతీ ॥

ఇతి నామ నిర్వచనం । కించ ఆదిత్యోపస్థానే మంత్రధ్యాన
యో రుభయో రపి భేద స్వవగమ్యతే । తదుక్తం—

ఉదయే బ్రహ్మరూపంతు మధ్యాహ్నంతు మహేశ్వరం ।

సాయాహ్నం విష్ణురూపంతు తిర్యూపం వై దివాకరం ॥

అనుసంధ్య ముపాసీత సంధ్యారూపం రవిం ద్విజ ఇతి ॥—

ధ్యానభేద మూహ । మంత్రభేద స్వగో వత్వతే తస్మా న్మం
త్రధ్యానయో రుపస్థానే భేదస్తు పరిదృశ్యతే । అయంతుప్రధా
నవిషయః । అంగుళాలాపే తూడకప్రాశనమంత్రేషు కాలభేదేన
భేద స్వవగమ్యతే । తర్పణేతు యథా స్వాచారం భేదో గ్రా
హ్యః । దిగ్దేవతానమస్కారా త్పర మభివాదనాత్పూరం విద్య
మానాని పాననాని కామ్యానిచ యథాకామం గ్రాహ్యణీకృ
తే త్వభ్యుచ్చయః । అకృతేతు న పృత్యవాయః ॥

సంధ్యావిభాగః ।

ఆచమనం ప్రాణాయామ సంకల్పశ్చేతి సాధారణం మార్గ
న ముదకప్రాశన మఘమర్చనం చేతి త్రితయం పూర్వార్థం ।
సంకల్పాద్యాత్మప్రదక్షిణాంత మర్చ్య పదామ్ । సంకల్ప
పూర్వకగాయత్రీహృదయాద్యాద్యాసనాంతం గాయత్ర్యభిధ్యా
నం । అథ వారుణీభి స్సరీభి ర్వాదిత్యోపస్థానం । ఏతావత్ప్రధా
నం । అన్య త్సర్వ ముత్తరాంగ ఏతి సామాన్యత సంధ్యావిభా

గః! యేషా మతే ఉత్తమేశిఖరేజాతే ఇత్సుద్వాసనం దిగ్దేవతా
 నమస్కారానంతరం భవతి తేషా మాదిత్యోపస్థానస్య ప్రధాన
 భావో హీయేత । గాయత్ర్యుపాసనాంగమేవ భవే దిత్వలం ।
 ఆవాహితాయాః గాయత్ర్యా ఉద్వాసన మకుర్వా కర్మాంతర
 స్యాపస్థాన స్యారంభః ప్రసజ్యేత । మంత్రలీంగాచ్చా ప్యయం
 మంత్రః గాయత్ర్యుపాసనాంగమేవ అప్రత్యక్షరూపాయాః గా
 యత్ర్యాః దేవతాయా ఉపాసనే వ్యవహానోద్వాసనే విహితే!
 ప్రత్యక్షసిద్ధ స్యాదిత్య స్యాపస్థానమాత్రమేవ తస్మా త్సాధ్యా
 కలాపస్తు యథోపపాదిత ఏవవిశేష స్తూపాసనానూత్రే ద్రష్ట
 వ్యః ।

ఆచమన విధిః ।

సంకల్పా శ్చూర్వ మాచమన ప్రాణాయామా హ్యవశ్య
 క ర్తవ్యతయా దృశ్యేతే సర్వకర్మసు । కిం త దాచమనం ।
 కీదృశ స్తద్విధి రిత్యచ్యతే । ఆచమనం నామ ఉదకప్రాశనం ।
 తద్ధి పురుషసంస్కారహేతుత్వేన తత్రతత్ర విధీయతే । తత్ర
 మ స్త్వేవం హిశ్రూయతే తైత్తిరీయాణ్యకే—

దక్షిణత ఉపవీయోపవిశ్య హస్తా వపనిజ్య త్రిగాచా
 మేత్ ద్విఃపరిమ్యుస్య సకృదుపస్పృశ్య శిరశ్చక్షుషీ నాసికే
 శ్రోత్రే హృదయ మాలభ్య । య స్త్రిరాచామతి తేన
 ఋచః పీణాతి య ద్విఃపరిమృజతే తేన యాజుగ్ంషి
 య త్సకృదుపస్పృశతి తేన సామాని య త్సవ్యం పాణిం
 పాదా ప్రోక్షతి య శ్శిర శ్చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే హృదయ
 మాలభతే తే నాథర్వాంగిరసో బ్రాహ్మణా నితిహసాన్

పురాణాని కల్పా గాథా న్నాతాశ్చ గంసీః ప్రీతా తీతి ||
 ఉపవీయతి దక్షిణం బాహు ముద్ధరతే అవధత్తే | సవ్యమితి
 యజ్ఞోపవీత మిత్యేతత్సూర్యతే | హస్తా వననిజ్యా మణిబుధా
 త్రుతాశ్య | పాదయో రప్యవలక్షణం | పరిమృజ్య ఓష్ఠావితి
 శేషః | సకృదుపస్పర్శన మోష్ఠయోరేవ | అన్య త్సుబోధం |
 సూర్యతేచ—

అసీన స్త్రైగాదామేత్ హృదయంగమాభిరద్భి స్త్రైరోష్ఠే
 పరిమృజేత్ | ద్వితీయేకే | సుకృ దుపస్పృశేత్ | ద్వితీయేకే |
 దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య పాదా శిరశ్చేంద్రియాణ్య
 పస్పృశేదితి ||

అన్యత్ర మన్వాదిస్మృతి షూపదిష్ట మాచమన మపి పూర్వోక్త
 శ్రుతిస్మృత్యుపదిష్టామచమనసదృశ మేవేతి విజ్ఞాయతే | తస్మా
 ద్యదాచమనం తైత్తిరీయారణ్యకే శ్రుతం తదేవ స్మృతిషు స్మ
 ర్యత ఇత్యత్ర న కాచనవిప్రతిపత్తిః | శ్రుతిస్మృత్యో విరోధాను
 పపత్తేః | తస్మాత్ శ్రౌతం హ్యచమన మేవ స్మృతిషు స్మృత
 మితి శ్రౌతస్మార్తాచమనయో రేకత్వమేవ | న పాధాక్యం |
 అత ఆచమనస్య శ్రౌతస్మార్తద్వైవిధ్యకల్పనా నిర్మాణికై వేతి |
 తస్మాత్ స్మృతిభిః యత్రయత్రాచమనం విధీయతే తత్రతత్ర శ్రౌ
 తం హ్యచమన మేవ గ్రాహ్యం వైదికానాం ద్విజానా మితి విజ్ఞా
 యతే | అతఃకర్మసు శ్రౌతేషు స్మార్తేషునా యత్రయత్రాచ
 మనం విధీయతే తత్రతత్ర శ్రౌత మాచమన మేవ కర్తవ్యతయా
 నిశ్చీయ తేదితి ప్రతిభాతినను తైత్తిరీయారణ్యకే శ్రూయమాణ
 మాచమనం బ్రహ్మయజ్ఞంగమేవ | అత స్తద్భిష్టస్థలేషు ఆచ

మనాంతరం కర్తవ్యమితిచేత్ । ఉచ్యతే — బ్రహ్మయజ్ఞాంగ
 త్వేనోపదిష్టమపి తదేవ హ్యచమనం సర్వత్ర గ్రాహ్యం । అన్య
 స్వాచమన స్వాశ్రూయమాణత్వాత్ శ్రూయమాణ స్వాచ
 మన స్వాస్యత్ర పృథివీధాభావాచ్చ శూయమాణం హ్యచ
 మన మేక మేవతద్విహాయ కుతోఽన్యస్య కల్పనేతి సుధియో
 విభావయంతు । సర్వశాఖాపృత్యయాధికరణన్యామే నాత్ర
 విద్యమానం హ్యచమన మేవ సర్వత్ర నీయత ఇతి సంధ్యోపాస
 నాంగత్వేనాపి సంకల్పాత్పూర్వం గ్రాహ్యం । ఆచమనాకరణే
 పృత్యవాయోపి స్మర్యణే —

యః క్రియాః కురుత్తమోహః దనాచమ్యైవ నాస్తికః ।

భవంతి హి వృథా తస్య క్రియా స్మర్యాః న సంశయః ॥

ఇత్యాచమన స్వావశ్యాచరణీయత్వ మపి స్మర్యతే ॥

విహిత మాచమనం సముద్రక మముద్రక మేవేత్యత్ర విచా
 ర్యతే । తైత్తిరీయారణ్యకే మన్వాక్షిషు స్మృతిషు చాచమాన
 విధాయకస్థలేషు ముత్రాణా మవిద్యమానత్వాత్ శ్రౌతాచ
 మన మముద్రక మేవేతి విజ్ఞాయతే । యచ్ఛక్తం కైశ్చి
 దాధునికైః —

తథోంకారేణాచమనం యద్వా వ్యాహృతిభిఃస్ఫుటేత్ ।

సావిత్ర్యా వాపి కర్తవ్యం యద్వా కార్య మముద్రక మితి॥
 తత్ర సమంత్రీకామంత్రీకాచమనయో ద్వికల్పస్య మంత్రేష్వపి
 వికల్పస్యచ ప్రదర్శితత్వా దనవస్థైవ స్యాత్ । కిం చాస్య విక
 ల్పస్యమూల మపి దుర్దర్శం । అత ఏవోపేక్షణీయ మిదం వైక
 ల్పిక మాచమనం । కించ — దేవ్యాః పాదై స్త్రిభిః పీత్యా అల్లిం

గైర్వభిః స్పృశే దిత్వాది చంద్రికావచన మపి పూర్వోక్త
సారవచనవ స్మిర్మూలత్వా దుపేక్షణీయ మిత్యలం !

పౌరాణాచమనం ।

శ్రుతిస్మృతివిహితా దాచమనా దశ్య దాచమనం శైవవైష్ణ
వాది నామభిః పౌరాణేషు దృశ్యతే తత్పౌరాణాచమన మితి
న్యవహ్రియతే । తత్తత్తద్దేవతోపాసనాకానా మాగమమూని
నాం మోదాద్యైవే త్యలం ।

ఆచమనే నియమ మాహ ।—

అంతర్జాను శుచౌదేశే ఉపవిష్ట ఉదబ్బుభిః ।

ప్రాగ్వా బ్రాహ్మణ తీర్థేన ద్విజో నిత్య ముపస్పృశేత్ ।
అంతర్జాను జాన్వో రంతరేరత్నిం కృత్వేత్యర్థః ।

ఆయతం దక్షిణం కృత్వా గోకర్ణాకృతిమత్కరం ।

మాషమజ్జనమాత్రాస్తు సాగృహ్య త్రిః పిబే దపః ।

అంగుష్ఠమూలే నాచామే దపో మాషనిమజ్జనీః ।

త్రీచతుర్వాప ఆచామే ధ్యాయత్ వేదా ననుక్రమాత్ ॥

గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమగ్నం జలం పిబేత్ ।

తస్మాన్మన మధికిం వాపి సురాపానసమం భవే దితి॥

గోకర్ణాకృతిస్తు—

అంగుష్ఠాగ్రం సమాకుంచ్య మధ్యమా మధ్యపర్వణి ।

గోకర్ణం తద్ధి విజ్ఞేయం సర్వే ష్పాచమనే ష్వపి ॥

శుచౌదేశే ప్రాబ్దుభి ఉదబ్బుభోవా ఉపవి శ్వాంతర్జానుకరః

గోకర్ణాకృతినా దక్షిణేన పాణినా బ్రాహ్మణ తీర్థేన మాష

మాత్రం జలం పిబే దితి సర్వత్రాచమన విధిః ॥

అథ ప్రాణాయామః ।

ప్రాణాయామోపి సర్వకర్మసాధారణ్యేన సంధ్యోపాసనా
యా అపి ఆచమనసంకల్పవ దంగం భవతీత్యుతః త దశ్రో
పోద్ధౌత్యేన ప్రస్తూయతే—

బధ్వాసనం నిమిషానూన్ స్మృత్వా ఋష్యాదికం తథా ।

సన్నివీరితదృక్మాసీ ప్రాణాయామం సమభ్యసేత్ ॥

సంధ్యాత్రయేపి కర్తవ్యం ప్రాణాయామత్రయం ద్విజైః ।

ఆసీనస్తు భవేత్సాయం మధ్యాహ్నే స్థిత ఏవవా ॥

తిష్ఠన్నేవ తథా కుర్యాత్పాతఃకాలే సమాహిత ఇతి ॥

బధ్వాసన మితి సాయంకాలవిషయం । ఆసనా చాత్రస్వస్తికాది ।

ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా సంధ్యోపాసన మాచరేత్ ।

స్నానే దానే జపే హోమే అశక్తా వేదమే వవా ఇతి

స్మృతేః ప్రాణాయామత్రయం సంధ్యోపాసనాంగమితి విజ్ఞా

యతే । స చప్రాణాయామః పూరకరేచకకుంభక భేదేన త్రివి

ధః । తథాహి—

పూరకః కుంభకోరేచ్యః ప్రాణాయామ స్త్రీలక్షణః ।

నాసికాకృష్ట ఉచ్ఛ్వాసో ధ్యాతః పూరక ఉచ్యతే ॥

కుంభకో నిశ్చలోచ్ఛ్వాసో రిచ్యమానస్తు రేచకః ।

బాహ్యస్థితం పూణపుటేన వాచ్యం ।

మాకృష్య యత్సేన శనై సుమస్తం ।

నాడ్యశ్చ సర్వాః పరిపూరణీయాః ।

స పూరకో నామ మహానిరోధః ॥

ఆకేశాగ్రాన్నఖాగ్రాచ్చ నిరోధ శ్శశ్యతే బుధైః ।

నిరోధా జ్ఞాయతే వాయుః వాయో రగ్నిశ్చ జాయతే |
 అగ్నే రాశ్చ జాయతే తతోఽంత శ్చుద్ధ్యతే త్రిభిః |
 శనై రాసాపుటే వాయు ముత్సృజే న్నతు వేగతః |
 న కంపయే చ్చరీరంతు స యోగీ పరమో మతః |
 నాభిమధ్యస్థితం ధ్యాయేత్కారణం పూరకేనతు |
 సింహాల్పలాభం హృత్పద్మే కుంభకేన జనార్దనం |
 లలాటస్థం శివం శ్వేతం రేచకే నాభిచింతయేత్ ||
 శుద్ధస్ఫటికసంకాశం నిర్మలం వాపనాశనం |
 శంకరం త్స్రొంబకం శ్వేతం ధ్యాయ స్మృత్యేత బంధనాత్
 పూరకే విష్ణుసాయజ్యం కుంభకే బ్రహ్మహేతికం |
 రేచకేన తృతీయేన ప్రాప్నుయా దైశ్వరం పదం |
 ఇడయా వాయు మారోఽప్య బాహ్యం ద్వాదశసూత్రకం |
 పు రముఖోద్దరం తేన నాసా గ్రనయనద్వయం ||
 ధ్యాయ స్విరేచయే త్పశ్చ న్మౌదం పింగళయా పునః ||
 ఇడా వామసాధీ | పింగళా దక్షిణసాధీ ||

ప్రాణో వాయు శ్చరీరస్థ ఆయామ స్తస్య నిగ్రహః |
 ప్రాణాయామ ఇతి ప్రోక్తో ద్వివిధః ప్రాచ్యతే హి సః |
 అగర్భశ్చ సగర్భశ్చ ద్వితీయశ్చ తయో ర్వరః |
 అభిధ్యానం వినాగర్భ సగర్భ స్తత్సమన్వితః |
 అభిధ్యానం నామ కుంభకే మానసజపః | జపప్రకారస్తు—
 సవ్యాహృతిం సప్రణవాం గాయత్రీం శిరసా సహ |
 త్రిపతే దాయతేః ప్రాణః ప్రాణాయామ స్స ఉచ్యతే |
 అశక్తస్యై ద్యద్విప్రోక్తః ప్రాణాయామో ద్విజన్మనః |

బాల స్వేతరేషాంచ దశకృశ్వా జప స్మృతః ।
సప్తైవ వ్యాహృతీ రేతాః కేవలా వా ద్విజో జపేత్ ।

జపక్రమాయ మేనం స్యా త్సర్వపాపప్రణాశనః ।
పంచాగుళీభి ర్నాసాగ్రపీడనం ప్రణవాభిధా ।
ముద్రేయం సర్వపాపఘ్నీ వానప్రస్థగృహస్థయోః ॥
కనిష్ఠానామికాంగుష్ఠే ర్నాసాగ్రస్య క్రపీడనం ।

ఓంకారముద్రా సా ప్రోక్తా యతేశ్వ బ్రహ్మచారిణ ఇతి॥
అన్యచ్ఛ-అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతు తథైవచ కనిష్ఠయాః ।
ప్రాణాయామస్తు కర్తవ్యో మధ్యమా తర్జనీం వినా ॥
తర్జనీమధ్యయో ర్యోగం ప్రాణాయామేతు వర్జయేత్ ।
తర్జనీమధ్యమాం స్పృష్ట్యా కుర్వన్ శూద్రసమో భవేత్ ॥
అథ మంత్రార్థః ।

ప్రాణాయామమంత్రస్తు మంత్రదశక సమిష్టిరూపః । తథాహి-
ప్రణవ ఏకః । వ్యాహృతయ స్సప్తః । గాయత్ర్యేకః । శిరస్త్యేకః ॥
మంత్రాణా మృష్యాది విజ్ఞానం విహితం । తద్వధా - యోహ
వా అవిదిత్వా ధ్యేయఘండో దైవతబ్రాహ్మణేన మంత్రేణ యాజ
యతివా అధ్యాపయతివా ప్రవామీయతే గర్తంవా ప్రతిప
ద్యతే తస్మా దేతాని మంత్రే మంత్రే విద్యాత్ ఇతి శ్రుతేః ।
అవిదిత్వా ఋషిః ఘండో దైవతం యోగ మేవచ ।

నాధ్యాపయే జ్ఞపేద్వాపి సాపీయన్ బాహుతే చ సః
ఇతి స్మృతేశ్వ తస్మా దేతేషాం మంత్రాణా మృష్యాదిక మిహ
ఉచ్యతే - ప్రణవస్య ఋషిర్బ్రహ్మ కరమాత్మాచ దేవతా ।

ఛందస్సు దైవ గాయత్రీ వేదాదా వినియుజ్యతే॥
జపకాలే త్రయోదేవో యోగామకాలే హుతాశనః ।
ధ్యానకాలే పరబ్రహ్మ విశ్వేదేవా స్తతోన్యథా ॥
వ్యాహృతీనా మృష్యాదిక మాహ—

అత్రి రుభుగుశ్చ కుశ్మశ్చ వశిష్ఠో గౌతమ స్తథా ।
కాశ్యప శృంగిరా శ్చైవ ఋషయ స్స్వయ యధాకృమం॥
గాయ త్రుష్ణి గనుష్టుష్చ బృహతీ పంక్తి రేవచ ।
తిష్ఠుష్చ జగతీచైవ ఛందాం న్యేతాని సప్తవై॥
అగ్ని ర్వాయు స్తథార్కశ్చ నాగీశో వరుణ స్తథా ।
ఇంద్రశ్చ విశ్వేదేవాశ్చ దేవతా స్సముదాహృతాః॥
బ్రాహ్మీ స్వాహా వాహినీచ తథా నిత్యా విలాసిని ।
ప్రభావతీచ లోలాచ సప్తవ్యాహృతిశ్చ క్తయః ॥
శ్వేతం శ్యామంచ పీతంచ విశంగం నీలలోహితం ।
నీలా కనకవర్ణంచ వర్ణా న్యేతా న్యనుక్రమాత్ ॥

అన్యచ్చ-వ్యాహృతీనాంతు సర్వాసాం ఋషిశ్చైవ ప్రజ పతిః
అగ్ని ర్వాయు స్తథాదిత్యో బృహస్ప త్యాప ఏవచ॥
ఇంద్రాశ్చ విశ్వేదేవాశ్చ దేవతా స్సముదాహృతాః ।
విశ్వమిత్రేస్తు గాయత్ర్యా ఋషి శ్చౌద స్వయం స్మృతః ।
సవితా దేవతాచైవ బ్రహ్మచైవ ఋషి స్మృతః ॥
అనుష్టు ప్తైవ ఛంద స్స్యూత్ పరమాత్మాచ దేవతా
శిరసః ప్రజాపతి ఋషి ర్జుజ శ్చౌదో వివక్షితః ॥
బ్రహ్మగ్ని వాయుసూర్యాశ్చ దేవతాః పరికీర్తితాః ।
ప్రాణాయామ ప్రయోగేతు వినియోగ ఉదాహృతః ॥

సంఖ్యాకాలే ఋష్యాదిస్మరణ మవశ్యక ర్తవ్యమితి శేచిత్ ।
 అశ్వలామనాదీనాం వజ్రచాలే పరిదృశ్యమానత్వాత్ । ఋ
 ష్యాదివిజ్ఞాన మేవ విహితం నతు స్మరణ మితి హ్యప భ్రంబః
 “తస్మాదేతాని మాత్రేమతే విద్యాత్” ఇతి శ్రుతేః । సంధ్యో
 పాసనా దప్యై త్రాణిలక్రొతస్సార్థకర్మసు అశ్వలామనాదీనా
 మపి ఋష్యాదిస్మరణస్య అదర్శనాత్ సంధ్యోపాసన ఏవ ఋ
 ష్యాది స్మరణం కర్తవ్యం నత్యన్యత్ర ఇతి విశేషవిధే రభావా
 త్సంధ్యోపాసనేపి విజ్ఞాన మేవ విహితం నతు స్మరణ మేవ ।
 దీక్షుకానుశ్రీత్యదోషాపాతా దిత్వలం ॥ య దేవ విద్యయా
 కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం భవ తీతి । అర్హిష్ఠ ఇత్సకలం భద్ర
 మశ్నుతే స నాకమేతి జ్ఞానవిధూతపాపేతిచ ఇతి శ్రుతి
 భ్యోం విహితః మంత్రార్థో నాను ఋష్యాదివిజ్ఞాన మేవ
 నతు పర్యాయ పదజ్ఞానం । వాక్యార్థస్తు వ్యావహారికః । స
 చానుష్ఠానకాలే స్మరణీయ ఇతి నకుత్రాపి విహిత ఇతి
 శిష్టాచారః । ప్రయోజనాభావాత్ । నియతకర్మణాం ప్రతి
 బంధకత్వాచ్చ । సో వ్యత్రైవ యథావకాశం ప్రదర్శ్యతే ।

ఓంభూ రిత్యాదీనా మయ మర్థః— అకారోకారమకా
 రాత్మకస్య ప్రణవస్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాత్మకః పర
 మాత్మ ప్రతిపాద్యోర్థః । తేనసహ సప్తవ్యాహృతిప్రతిపా
 ద్యార్థః ప్రైకకర్మ ముచ్యతే । భూరాదిశబ్దా స్తత్త్వోక్తేషు రూ
 ధాః । అత్రేతత్త్వోక్తాభిమానిదేవతావాచకత్వేన గ్రాహ్యః ।
 అత్ర ప్రథమతః ప్రణవపదం భూలోకాద్యభిమానిన్యః దేవతా
 ఓంకారార్థం బ్రహ్మైక్యేన ప్రస్తుతయంత ఇతి తాత్పర్యేణ నిర్ది

ప్రతి వస్తువును ఓ మితి పద స్వామకృతిత్వ మంగీకృత్య భూలో
 కాద్యభిమానినో దేవతాః మయాకృత మాహ్నిక మనుజానం
 త్విత్యాశయేన శ్రద్ధాభక్తిపురస్కరం తద్దేవతాయై స్వకృతకర్మ
 నివేదనసిద్ధ్యర్థం తత్పద మాదా వర్జితం । అనుకృతేస్తు
 ఫలమాహ — బ్రహ్మసాక్షాత్పూజనీ బ్రహ్మోపాసనీతి
 ఇతి శ్రుతేః । ఓంకారస్య అనుకృతే ద్రవ్యహూతప్రేమ ఫలమితి
 విజ్ఞాయతే । అత్రాయ శుక్లార్థః — అవతి సంసారసాగ
 రా దితి ఓం యే హి పురుషధారేయాః ఫలా నభిసంధీకృతైః
 నిత్యవైమిత్తికకర్మభిః పరమేశ్వరం నిత్యమారాధయంతి తేభ్యః
 స్వాత్మతత్త్వం ప్రతిపాద్య తాదుస్తరసంసారసాగరా త్తరయతి
 త్యభిప్రాయః । తరయతి తస్మా దుచ్యతే తార ఇతి శ్రుతేః ।
 నిగమస్తు ఓంకారస్య సర్వవేదసారత్వా త్తస్మాద్దాచరణేన సర్వ
 సాధారణ్యేన సకలవేదాధ్యయనఫలసిద్ధి ర్భవ తీత్యపి తస్య ప్రభ
 మత్వం యశ్చందసా మృషభో విశ్వరూపః సర్వే వేదా యత్ప
 ద మామనంతి ఇతిచ శ్రుతేః । ప్రణవస్య బ్రహ్మవాచకత్వా
 త్తత్పురణేన సర్వోపప్లవరహితప్రజ్ఞానఘనప్రత్యగర్థం బ్రహ్మ
 స్మారిత మితి శర్యవసిఖోర్థః । ఏవం స్థితే ఓం భూ రిత్యత్ర
 భూః భూలోకాభిమానినీ దేవతా ఓంకారవాచ్యా పరబ్రహ్మ
 భిన్నేత్యర్థః । నాచ మత్కృత మాహ్నిక మంగీకరోత్వతి తద్దేవ
 తాయై స్వకృత మాహ్నికం సమర్పయన్ ప్రార్థయతితి భా
 వః । ఏవం సప్తవ్యాపృతయః తత్తల్లోకాభిమానిదేవతావా
 చకాః । తాః దేవతాః బ్రహ్మభిన్నా సుత్యః మత్కృత మాహ్ని
 క మంగీకుర్వం త్వితీ ప్రార్థనైవ ।

ఏతే భూరాదిశబ్దా అన్యథా వ్యాఖ్యాతాః । తత్రాయమగ్నః
 ప్రతిభాతి । భూః సత్తాస్యభావః । ఓం ప్రణవార్థః । ఏవం భువః
 స్థితీకాలే సర్వస్మిన్ భవతీతిభువః । సర్వస్థితీకారణ మపి ప్రణ
 వార్థః । నువః సుపూర్వస్య వృక్ష వరణ ఇత్యస్య రూపం శోభనై
 స్సనకాదిభిః ఋతం । సుష్టుసర్వం వృణోతి వ్యాప్నోతీతి వా నువః
 బ్రహ్మ । మహాః మహాతేః పూజాకర్మణో రూపం । ముము
 త్సుభిః పూజనీయత్వాత్ బ్రహ్మైవ మహా ఇత్యుచ్యతే ।
 జనః జనే రంతర్భావిత్యార్థస్య రూపం । సర్వస్య జగతః బ్రహ్మ
 ఇత్యర్థః । తపః తపతే రంతర్భావిత్యార్థస్య రూపం । సూ
 ర్యాత్మనా స్థిత్యా జగత్తాపయతి ప్రకాశయ తీతి వా తపః ।
 తదపి ప్రణవార్థ ఏవ । సత్యం క్వచి దపి దేశే కాలే వస్తుని
 కేనాపి ప్రమాణే నాబాధితం సచ్చత్యచ్ఛేతి వా సత్యం కార్యం
 కారణ మపి ప్రత్యక్షంచ పరోక్షంచ । యద్వా సత్య మితీరి
 తం తదపి ప్రణవార్థ ఏవ ।

యద్వా భూరిత్యుభోగోకానా ముపలక్షణం । భూః ప్రభృ
 తయశ్చ సప్తోపరిలోకాః । పాతాలాద్యాశ్చ అభోలోకా స్సప్త
 చతుర్దశలోకా అపి బ్రహ్మకార్యత్వా దుపాదానభూతబ్రహ్మ
 త్వకా ఇత్యర్థః ।

గాయత్రీమంత్రార్థ స్వగ్రే వత్సతే । గాయత్రీశ్చిరసార్థః—
 ఓమితి త్యుక్తార్థః । ఆప్నోతీ త్యాపః । అఖండసత్తాస్వరూ
 పేణ సర్వవ్యాపకః । స ఏవ జ్యోతిః స్వప్రకాశచైతన్య
 జ్యోతిః । రస స్స ఏవానందస్వభావః । తదేవామృత మమరణ

ధర్మశం । తదేవ బ్రహ్మ దేశాద్యనవభిన్నం । ఏవంభూత స్వార్థ
స్య హ్యహృతిత్రయాధిః జైక్య ముచ్యతే భూ రిత్యాదివా । భూః
సత్తాస్వభావః । సృష్టికాలే సర్వ మస్మిన్ భవతీతి స్థితికాలే సర్వ
స్మిన్ భవతీతివా భువః । సర్వోపాదానం సర్వస్థితికారణం చేతి
యావత్ । సువః సర్వపరిహర్తృ । అయం శిరసోధణః ప్రణ
వార్ధ ఏవ । ప్రణవసహితసప్తహృతిభిః ప్రణవసహితగాయ
త్ర్యై ప్రణవసహితశిరసాచ ప్రతిపాదిత మఖండైకరసం బ్ర
హ్మ ప్రత్యగాత్మతయా అనుజానామి ఓమితి ।

యద్వా ఆపః జలం ఓం బ్రహ్మైవేత్యర్థః । జ్యోతి స్సా
రాదితేజః ఓం బ్రహ్మ । రసః మధురాది ర్బ్రహ్మైవ । యచ్ఛా
మృతం దేవానా మన్నభూతం పయః తదపి ప్రణవప్రతిపాద్యం
బ్రహ్మైవేత్యర్థః । బ్రహ్మ వేదః । భూర్భువస్సువరో మితి సప్త
నాం భూలోకాదీనా ముపలక్షణం । సర్వం పూర్వవత్ ఓం
బ్రహ్మ । శేషం సుగమం॥

నిఖిలకర్తాంగ త్వేన విధీయమానః సాక్షాత్తామః ఉపనిషత్ప్రతి
పాద్యా ముఖ్యప్రాణవిద్యేతి విజ్ఞాయతే । తదంగభూతమంత్రస్తు
ప్రణవవ్యాహృతిగాయత్రీశిరోమంత్రసమిష్టిరూపః । తత్ర విధీయ
మానం ప్రణవాభిధ్యానం సర్వేషు వేదేషు ప్రదృశ్యతే—
సర్వే వేదా య త్పద మామనంతి ఇతి శ్రుతేః । వ్యాహృత్య
భిధ్యానాతు తైత్తిరీయకే శ్రూయతే—“భూర్భువస్సువ రితివా
ఏతా స్తిస్రో వ్యాహృతయః” ఇత్యాదీనా । గాయత్ర్యభిధ్యా
నంతు ఛాందోగ్యే బృహదారణ్యక చరమశ్చ ముపలభ్యత్యే—

గాయత్రీవాణిదగ్గం సర్వం భూత" మిత్యాడినా "భూమి రంత
 యం ద్యా" రిత్యాడినాచ । ఇతి ప్రసంగానుప్రసక్తిః॥

శ్రీ:

సంధ్యా కళా

*

ఓం నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయ
కర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో నమో గురుభ్యః

అహరహ సంధ్యా ముపాసీత. ఇత్యపూర్వవిధివిహితం
నిత్యం సంధ్యాత్రయే హ్యవశ్యకర్తవ్యం సంధ్యాయా ఉపాస
నం వ్యాఖ్యాన్యమః । సంధ్యాప్రయోగక్రమ స్తేవం ప్రదృ
శ్యతే । బ్రాహ్మే ముహూర్తే చోత్థాయ శరీరచింతాం నిర్వర్త్య
కృతశౌచవిధిః దంతధావనపూర్వకం నిత్యస్నానం కృత్వా పాదా
హస్తాచ ప్రక్షాళ్యచమ్య పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య సంధ్యా
ముపాసిష్య ఇతి సంకల్పం కుర్యాత్ । అచమనప్రాణాయామా
వ్యాఖ్యాతౌ । సంకల్పస్వరూపంతు మమోపాత్తదురితక్షయ
ద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం సాయం సంధ్యా ముపాసిష్య
ఇతి సాయం వ్రాతస్సంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి వ్రాతః మధ్యా
హ్నసంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి మధ్యాహ్న ఇతి । అన్య దేశ
కాలాదిసంకీర్తన మైచ్ఛికమ్ ।

అథ మార్జనమ్

అపోహిష్ఠేః తృప్తైః కుర్యా న్మార్జనంతు కుశోదకైః!

ప్రణవేనతు సంయుక్తం క్షిపేద్వారి పదేపదే ||

విపుప్రాప్తా క్షిపేద్మార్జ్వ మథో యస్యక్షయాయచ ||

అథ ఇతి పాదయోః ।

సంధ్యాత్రయేపి కర్తవ్యం అపోహిష్ఠేతి మార్జన మితి
కాలత్రయేపి మార్జనం విహితం ।

భూమిష ముదకం స్పృష్ట్యాపసవ్యేన కరేణతు ।

మార్జనా న్యాచరే ద్విద్వాక్ సంధ్యాకర్మసు సర్వదా ||

తచ్చ మార్జనం దేవతీర్థేన కుర్యాత్ । ధారామ్యుగో న కార్యం ।

తథాహి—

ధారామ్యుతేన యోయేన సంధ్యోపాస్తి ద్విగ్హ్నితా ।

న ప్రశంసంతి పితరో న ప్రశంసంతి దేవతా ఇతి ||

అథ పేతు మాహ—

మంత్రపూతం జలం యస్మా దాపోహిష్ఠాభిముత్రితం ।

పత త్యశుచిదేకేషు తస్మా త్తత్పరివర్జయేత్ ఇతి ||

అనేన మార్జనజలంబిందుః క్షితితలే యథా నమ్యుగో భవతి

తథా శిరస్యేవ మార్జనం యత్పతః కుర్యాత్ । కథం తస్మి

మార్జన మిత్యత్రాహ—

నద్యాం తీర్థే ప్రాదే నాపి భాజనే మృణ్మయేపి వా ।

ఔదుంబరేథ సావణ్ణే రాజతే దారుసంభవే ||

కృత్వాతు జామహస్తే వా సంధ్యోపాస్తిగ సదా చరేత్ ||

కృత్వా ఉదక మితి శేషః । యత్త్విదం వచనం “వామహస్తే
జలంకృత్వా యేతు సంధ్యా ముపాసతే । సా సంధ్యా వృ
షశీజ్ఞేయా అనురాస్తేన తద్వితాః ఇతి త స్మృణ్యయాదిపాత్ర
సద్భావవిషయం । మృణ్యయాద్యభావేతు కృత్వాతు వామ
హస్తే వేతి వామహస్తవిధాన మితి ।

మార్జనస్య ఫల మాహ—

నవప్రణవయుక్తేన ఆపోహిష్ఠా త్యుచేన తు ।
సంవత్సరకృతం పాపం మార్జనాంతే వినశ్యతి ॥
రజస్తమో మోహజాతా బాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిభాః ।
వాఙ్మనఃకాయజాక దోషాః నవైతాః నవభి ర్ద్ధహేత్ ॥
అన్యచ్చ—ఆపోహిష్ఠా స్సుప్రసిద్ధాః నవపాదా భవంతి తే ।
పాదే పాదే టీపే ద్వారి బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి ॥
శ్రూయతే—ఆ పోహిష్ఠామయోభువ ఇత్యద్భి ర్మార్జయంతి ।
అపోవై సర్వాదేవతాః దేవతాభి రాత్మానం పవయంతే ఇతి ।
మార్జనే ఋచః —

ఆపోహిష్ఠామ యో భువః । తాన ఊర్జే దధాతన ।
మహేరణాయ చక్షునే । యోవశ్శివతే మోరసః । తస్య
భాజయతేహనః ఉశతీని మాతరః । తస్మా అరంక మా
నువః । యస్యక్షయాయ జిన్వధ । ఆపోజనయథాచనః ।

ఆపోహిష్ఠాది తిస్థానం సింధుద్వీప ఋషిః । గాయత్రీ
ఛందః । ఆపో దేవతా । మార్జనే వినియోగః ।

అహోహిమేతి — హే ఆపః । హి ఏవకారార్థః । తథా
 చ యూయ మేవేత్యర్థః । మయోభువః సుఖసంపాదయిత్త్యుః ।
 స్థా భవథ । దీర్ఘ శ్చాందసః । తాసాం స్నానాదిహేతుత్వేన
 సుఖోత్పాదకత్వం జగత్ప్రసిద్ధం । యద్వా — హే ఆపః ।
 యూయ మితి శేషః । మయోభువః సుఖభూమయః ।
 స్థాహి భవథఖిలు । దర్శనస్పర్శనస్నానాద్యనేకక్రియాదిభిః
 సకలభూతజాలస్య ఘరమానందకారా ఇతి భావః । మయ ఇతి
 సుఖవాచి । యద్వై శివం తన్మయః ఇతి శ్రుతేః ।
 కించ తః సుఖభూమయః । యూయం । నః అస్మాక్ ।
 ఊరే అన్నయ । దధాతన స్థాపయత । అన్న మస్మభ్యం
 ధత్తే త్యర్థః । అన్నేనప్రాణాః ప్రాణైర్బల మిత్యాది శ్రు
 త్యా అన్నస్య ఆత్మజ్ఞానహేతుత్వా దన్నయాచనస్య తత్త్వ
 జ్ఞానసాధనత్వ మాహ — మహేరణాయ ఇతి । మహే మ
 హతే । రణాయ రమణీయాయ । చక్షుసే దర్శనాయ । దధా
 తన మహద్ద్రమణీయం జ్ఞాన మస్మభ్యంధత్త ఇత్యర్థః ।
 ఇదానీం సరసమేవ అన్నం ఇంద్రియపుష్టికర మితి తు రసం
 యాచతే — యోవ ఇతి । వః యుష్మాకం సంబంధి । య శ్చి
 వతమః సుఖాతిశయహేతుః । రసః రసనేంద్రియగ్రాహ్యః
 సారవిశేషః । ఇహ జన్మని కర్మణి వా । నః అస్మాక్ । తస్య
 తం రసం ద్వితీయాధేచ్ఛమ్మి । భాజయత ప్రాపయత । ఇహ
 లోకే అస్మాక్ కి మివ — ఉపతీరివ మాతరః । ఉపతీః ఉప
 త్యః కాయమయానాః మాతరః పుత్రాక్ క్షీరాదిరసేవ
 భాజయంతి యథా తథా యుష్మదీయం రసం అస్మభ్యం

ధత్తే త్యర్థః । అపిచ తస్మై ద్వితీయాధే చతుర్థీ । తం రసం ।
అరం అలం పర్యాప్తం । గమామ ప్రాప్నుయామి త్యర్థః ।
వః యుష్మాకం । యస్యక్షయాయజిన్వధ — యస్య తృతీ
యాధై షష్ఠీ । యేన రసేనా క్షయాయ నివాసాయ । నివాస
వచనోయ మాద్యుదాత్తత్వాత్ । ద్వితీయాధే చతుర్థీ । క్ష
యం నివాస మస్మదీయం । జిన్వధ ప్రీత్యధ । యద్వా-
యస్య రసస్య క్షయాయ నివాసనే నేత్యర్థః । తృతీయాధే చ
తుర్థీ । జిన్వధ యాయం పీతా భవథ । యాదృశం రసవిశేష
మవలంబ్య యాయం పరమానందనిమాగ్నా భవథ ఇత్యర్థః ।
వయంచ తస్మై తాదృశరసస్థిర్థం । వః యుష్మాకం । అరం
భృశం । గమామ గచ్ఛేమ ప్రాప్నుమ ఇత్యర్థః । హే ఆ
పః । నః అస్మాక్ జనయథ ప్రజోత్పాదకాః కురుత ।
తు రసం అస్మభ్యం దత్వా అస్మాకం పుత్రపౌత్రాదిప్రజా
సంపత్తిం సంపాదయత ఇత్యాశీః ।

అథ ఉదకప్రాశనమ్ — ఉక్తవిధినా మార్జయిత్వా —
అగ్ని శ్చేత్యనువాకేన సాయంకాల ఆహా పిబేత్ ।
సూర్యశ్చేత్యనువాకేన ప్రాతఃకాలే పిబే దపః ॥
ఆహాపునః త్విత్యనేన మధ్యాహ్నాచ జలం పిబేత్ ॥

అగ్నిశ్చ మామన్యశ్చ మన్యపతయశ్చ మన్యశ్చేభ్యః
పాపేభ్యో రక్షంతాం య దహ్న్ పాప మకాగ్నం
మనసా వాచా హస్తాభ్యం పద్యై మదరేణ
శిశ్నా అహస్తదవలుంపతు యత్కించ దురితం మయి

ఇద మహం మామ మృతమోనా సత్యే జ్యోతిసి
జుహోమి స్వాహా॥

అగ్నిశ్చ మేత్యస్య మంత్రస్య ఋషి స్సూర్యోవా వామనోవా
ఛందో గాయత్రీ । అగ్నిద్వేవతా । అపాం ప్రాశనే విని
యోగః ।

అగ్నిశ్చేతి— యోయ మగ్నిః రాత్ర్యధిపతిః అగ్ని శ్చం
ద్రమా వా । యో మన్యుః క్రోధః । యేచ మన్యుపతయః
కోధస్సామినః । రాగద్వేషాదయ ఇత్యన్యే । యద్వా —
కోధః పతిః నియోజకః యేషా మింద్రియాణాం తా నీంద్రి
యాణి మన్యుపతయః । తై శ్చక్షురాద్దృశ్యబద్ధితైః విషయ
దుగంతసూనాస్థానేషు స్వ స్వాకర్షణాభావాయ తద్విషయ
ప్రార్థనా । సర్వత్ర చకార స్సముచ్చయార్థః । మన్యుకృతే
భ్యః మన్యునా కోపేన । కృతేభ్యః నిష్పాదితేభ్యః పాపేభ్యః
దురితేభ్యః సర్వేభ్యః । మా మాం । రక్షంతాం యథాహం
మన్యుపరవశోభూత్వా పాపం నకరిష్యామి తథా అగ్న్యదయః
రక్షం త్విత్యర్థః । కించ య దహ్ని దినే నాతీ తేన దినభాగే
నేత్యర్థః । య త్వాపం దురిత మకార్షం కృతవా నస్మి । ఆహ్నేతి
సప్తమ్యర్థే తృతీయా । తదేవ సాధనో విశిష్టః మనసా అంతః
కరణేన పరహింసాది చింతనేన । వాచా అనృతభాషణాదిభిః ।
హస్తాభ్యాం బ్రాహ్మణాపగురణాదిభిః । పద్భ్యాం అనాక్రమిత
వ్యదేశాద్యాక్రమణాదిభిః । ఉదరేణ అభ్యుభక్షణాదిభిః ।
శిశ్నా శిశ్నేన । సుపాం నులు గితి తృతీయాయా ఆకారః
ఛాందస మిత్యన్యే । అగమ్యాగమనాది రుపలక్షణత్వా దన్వై

రిండియైశ్చ యచ్చ పాప మాకార్షం తణ్పాపం । అహః అ
హరభిమానసి దేవతా ఆదిత్యః । అవలుంపతు ఛినత్తు వినా
శయతు । కించ యత్కించ దురితం మయి ఇహజన్మని జన్తాం
తరేవా కృతం యత్కించనాపి దురితం పాపజాతం మయి
సర్తతే ఇదం పాపజాతం సర్వం మాంచ ఆస్య పాపస్య
కర్తారం లింగశరీరాభిమానినం । అమృతం తదేవ యోనిశ్చేత్య
మృతయోనిః । తస్మిన్ అమరణగర్భకే నిత్యే యోనా సర్వ
కారణే । సత్యే జ్యోతిషి అవిరధస్యభావే జ్యోతిషి స్వయం
ప్రకాశబోధకతానే ఆత్మని । అహం జాహూమి ప్రక్షిపామి
ఆత్మవహ్నా ప్రక్షిప్య తే నాన్నినా పూర్వోక్తం పాపం స
ర్వం భస్మీకరో విూతి యావత్ ॥

సూర్యశ్చ మా మన్యశ్చ మన్యపతయశ్చ మన్యకృతే
భ్యః పాపేభ్యో రక్షంతాం యద్రాత్ర్యా పాప మకా
ర్షం మనసా వాచా హస్తాభ్యం సదాభ్య ముదరేణ
శిశ్నా రాత్రి స్తదవలుంపతు యత్కించ దురితం మయి
ఇద మహం మా మృతయోనా సూర్యే జ్యోతిషి
జాహూమి స్పృహం॥

సూర్యశ్చమేత్యస్య మంత్రస్య అగ్ని ఋషిః । గాయత్రీ
ఛందః । ఆంశుమాన్ దేవతా । అహం ప్రాశనే వినియోగః ।

సూర్యశ్చేత్యస్య అగ్నిశ్చేత్యనేన సమానోర్థః । ఇయాం
స్తు విశేషః । సూర్యోనామ అహర్నిధిపతిః మండలాంతర్వర్తి
దేవః అగ్నికరిష్యమాణానాం కర్లణాం త దధీనతాత్ ॥

రాత్రి సైదవలుగపతు రాత్రిః రాత్ర్యభిమానీ దేవతా అగ్ని
శృంగద్రమావా । సూర్యేజ్యోతిషీ సూర్యే సుష్టు శరయతి
ప్రేరయతీతి సూర్యః । తస్మిన్ ఆదిత్యాత్మకే జ్యోతిషీ
స్వయంప్రకాశబాహ్నికతానే ఆత్మని ఇత్యర్థః । రాత్ర్యా సప్త
వ్యధే తృతీయా ॥

ఆపః పునస్తు పృథివీ పృథివీ పూతా పునాతు మాం
పునస్తు బ్రహ్మణః సుతి ర్భిష్తా పూతా పునాతుమాం
యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ సర్వం
పునస్తు మా మాపోఽనతాంచ ప్రతిగ్రహన్ స్వాహా ॥

ఆపః పునంతు ముత్రస్య విశ్వేదేవా ఋషయః । అనుష్టుప్
ఛందః । ఆపో దేవతా బృహస్పతి ర్వా । ఉదకప్రాశనే విని
యోగః ॥

ఆపః పునం త్వితి—ఆపః అభిముత్తితాః । పునంతు శోధ
యంతు । పృథివీ పృథివ్యంశస్య బహుళత్వాత్ పృథివీశ
జ్ఞేన స్థూలశరీర ముచ్యతే । పృథివీ పూతా పూతం శరీ
రం లింగశరీరాభిమానినం మా మనుష్ఠాతారం పునాతు ।
తద్గతరాగద్వేషపాపాదిమలనిరాసేన శోధయతు । ఉత్తర
కర్మణ్యధికారిణా కరో త్విత్కర్మః । పునంతు బ్రహ్మణస్పతిః ।
ఏకనచనస్య బహువచనం । బ్రహ్మణస్పతిశ్చ బ్రహ్మణో వే
దస్య పతిః సకలవేదప్రతిపాద్యః పరసూక్తా ఇత్కర్మః । భ
గవాన్ మాం పునంతు । పరబ్రహ్మ విశ్వతః పూతం । ప్రథ
మైకనచన స్వాకారః । వేదో వా బ్రహ్మ । యదుచ్ఛిష్ట

మహాయత్యకరం మూత్రలేపాది । యచ్చాభోజ్యం పతిలాద్య
 స్నం । యచ్చ మమసంబంధి దుశ్చరితం పరదారగమనాదికం
 తన్నిమిత్తం సర్వ మఘజాలం పునంతు ఆపః । అసతాంచ
 ప్రతిగ్రహం ద్రవ్యప్రతిగ్రహనిమిత్తం పాపం । శోధయంతు నా
 శయాతు । అపాస్తా శేషపాపం మాం స్వాహా ప్రక్షిపామి విర
 త్తసమస్తాపప్లవే పరమాత్మ స్వేక్షకరో మిత్యర్థః । అనే
 నోదఃప్రాశసేన అంతర్బహిశ్చ నిష్కలంకా శుద్ధి ర్భవ తీతి
 విజ్ఞాయతే ।

అథ పున ర్మార్జనమ్ — తత స్సురభిమత్యాచ అల్లింగా
 భిశ్చ ప్రోక్షయే తుశ్చవారిణా । కుర్యా ద్ధిరణ్యవర్ణాభి ర్యథా
 శాఖంతు మార్జన మిత్యుదకప్రాశనోత్తిరం పునర్మార్జనంచ
 విధీయతే । సురభిమతి దధిక్రాష్ణ ఇతి ఋక్ । దధిక్రాష్ణో
 అకారిషం ఇతి సురభిమతీం ఋచం వదంతి ప్రాణావై
 సురభయః ప్రాణానేవ ఆత్మా దధత ఇతి శ్రుతేః ।

దధిక్రాష్ణో అకారిషం జిష్ణో రశ్వస్య వాజినః సుర
 భినో ముఖాకర త్స్నా ఆయాగ్ంషి తారిషత్ ।

దధిక్రాష్ణ ఇత్యస్య మూత్రస్య వామదేవ ఋషిః । అ
 నుష్టవ్ ఛందః । విశ్వేదేవాస్తు దేవతా దధిక్రావేతి వా । మా
 ర్జనే వినియోగః ।

దధిక్రాష్ణ ఇత్యాది—దధిక్రామతి ప్రాప్నోతీతి దధిక్రా
 వా । ఏతన్నామణో దధిక్రియః కశ్చిద్దేవతాపిశేషః । అగ్ని
 రిత్యన్యే । తస్య దేవస్య అకారిషం అహం కర్మ కృతవా

నమ్మి కీదృశస్య — జిహ్వాః జయశీలస్య । అశ్వస్య వ్యాపినః ।
 అశూ వ్యాప్తా వితి స్మరణాత్ । యద్వా అశ్వరూపస్య వా
 అగ్నిరేవేభ్యోఽనిలాయత అశ్వో రూపం కృత్వా ఇతి
 శ్రుతేః । వాజినః అన్నవతః వాజోఽన్న మస్యాస్తీతి వాజీ త
 స్య వాజినః । అన్నంవై వాజ ఇతి శ్రుతేః । సఃదేవః ।
 నః అస్మాకం । ముఖా ముఖం । సురభి కర్పూరాచిద్రవ్య
 సమృద్ధిప్రదానేన సుగంధోపలక్ష్మితం । కరత్ కరోతు
 ఇతి ఛాందసం । నః అస్మాకం । ఆయుఃషిచ ప్రతాపిష దితి
 వ్యవహితేన సంబంధ శ్చాదసః । ప్రవర్ధయ త్వీతి నిరుపద్ర
 వం వేదోదిత మాయుష్య మస్మభ్యం దత్వా అనుగృహ్లా
 త్విత్యాశీః । లిజధేలేట్ । మంత్రాంతే మార్జనం కార్యం
 పదూతే ప్రక్షిపే త్తోయ మశ్వమేకఫలం భవే దితి వదనా
 స్మంత్రాంతైః కర్మాదీ సన్నిపాతయే దితి న్యాయాచ్చ ।
 ఆపోహిష్ఠీతి గతిం । మంత్రాచమనానంతరం ప్రోక్షణం
 బహుస్సృత్యసురోధా చ్ఛిష్టాచారాచ్చ సురభిమ శ్యన్లి
 గాభి శ్చతస్సృభి రవశ్యం కర్తవ్యం । అథికంతు యథా
 న్యాయారం గ్రహ్యం ।

హిరణ్యవర్ణాః శుచయః పావకా యాసుణాతః కస్య
 పోయా స్వింద్రోః అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూ
 పా స్తాన ఆపః శగ్గ్సోనా భవంతు ।

హిరణ్యవర్ణా ఇతి — హిరణ్యవర్ణాః సువర్ణ శాయాః
 తామ్రవర్ణా ఇతి యావత్ । దివేతి శేషః । తథాహి —

యద్వైదివాభవత్యహా రాత్రిః ప్రవిశతి తస్మాత్త్రామో దివా
 దదృశే ఇతి శ్రుతేః । శుచయః శుద్ధాః । పావకాః
 పానయిత్ర్యః ఏతాదృశా యా స్తిష్ఠంతి । కించ —
 యాసు అప్పు । కశ్యపః ప్రజాపతిః । యద్యా పశ్యకః
 సూర్యః । కశ్యపః పశ్యకో భవతి ఇతి శ్రుతేః । యా
 స్వపు । ఇంద్రః సురేశ్వరః జాతః । విరూపాః నానారూపాః
 యా ఆపః । ఆగ్నిం బడబాసలం । గర్భం గర్భస్థజంతుం । దసి
 రే కుక్షీజంతుత్వేన స్థాపితవత్యః తా ఏవంభూతా ఆపః ।
 నః అస్మాకం । శం శుఖహేతవః । స్యోనాః అవైషయికసుఖ
 జనకాశ్చ భవంతు ।

యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యాన్య
 తే అవపశ్యన్జనానాం మధుస్పృతః శుచయో యాః
 పావకా స్తాన ఆప శ్శ్నో స్యోనా భవంతు!

యాసాగ్ం రాజేతి—వరుణః రాజా యాదస్యాం పతిః
 దండధరః । జనానాం సత్యాన్యతే పుణ్యపాపే । అవపశ్యన్
 విశేచయన్ । యాసాం అపాం మధ్యే । యాతి గచ్ఛతి వసతి
 త్యభిప్రాయః । అపిచ మధుస్పృతః మధుస్యందిన్యః మధు
 ప్రావిణ్య ఇతి యావత్ । శుచయః పావకా యాః తిష్ఠంతి
 తా ఆపః । శిష్టం గతం ।

యాసాం దేవా దివి కృణ్యంతి భక్షం యా అవతితే,
 బహుధా భవంతి యాః పృథివీ పయస్వాద్ధంతి శ్మకా
 స్తాన ఆపః శ్శ్నో స్యోనా భవంతు!

యాసాం దేవా ఇతి—యాసాం అసాం । భక్షం భక్ష
ణా అహియమాణ మితి । దేవా దివి ద్యౌలోకే మందాకిన్యా
మితి శేషః । కృణ్వంతి కుర్వంతి । యాచ అంతరిక్షే । బహుథా
బహుప్రకారాః । భవంతి సంతి । యా ఆపః పృథివీం । పయ
సా విప్రస్థా । ఉండంతి వర్షథా రాత్మానా సింఛంతి । శుక్రాః
శుక్లాః దోషరహితాః ఆపః । గత మన్యతే ॥

శివేన మా చక్షుమా పశ్యణాప శ్చివయా తను వోప
స్పృశత త్వచం మే సర్వాగ్ం అగ్నిగ్ం అప్పుషదో
హువేవో మయి వర్షో బల మోజో నిధత్త॥

శివేనేతి—హే ఆపః । శివేన సుఖస్వయాపేణ । చక్షు
మా కటాక్షేణ । మా మాం । సశ్యత । శివయా తనువా క
ల్యాణమూర్త్యా । మే త్వచ ముపస్పృశత మదీయాం త్వచం
ఉపస్పృశనేన పరిపూతాం కురుత ఇత్యర్థః । హే ఆపః । వః
యుష్మాకం । అప్పుషదః అప్పు సిదంతి తిష్ఠంతి జలస్థా బా
దబాదీ సర్వా వగ్నిః । హువే ఆహ్వాయామి । కి మర్ధ మి
త్యత ఆహ మయీతి—మయి వర్షః దీప్తిః । బలం శక్తిః । ఓజః
ఉత్సాహః । ఏతత్సర్వం నిధత్త స్థాపయత । మాం వర్షస్వినం
బలవతం ఓజస్వినం కురుతేత్యర్థః ।

అథాఘమర్షణమ్.

ఏవం మార్జనం విధాయ తథా సాపపురుషవినిర్గమనాయ
దక్షిణశ్చే జలం నిధాయ నాసికాగ్రం ప్రాపయ్య వామభాగే
మేదిన్యాం తజ్జలం నిక్షిప్య నావహోకయేత్ । తనుక్తం వాశ్శిషే—

గృహీత్వా పాణినా వారి స్వశాఖోక్తా మృచం జపేత్ ।

ఉద్భృత్య దక్షిణే హస్తే జలం గోకర్ణవత్కృతే ॥

నిధాయ నాసిక్కాగ్రేతు పాపపురుషంచ సంస్మరేత్ ।

వామే నిక్షిప్య మేదిన్యాం తజ్జలం నావళాకయేత్ ఇతి॥

అత్ర ద్రుపదాదివముంచ త్వితి ఋక్ ప్రసిద్ధా । ఋతం
చేతి కేచి త్పఠంతి । ద్రుపదాదివేద్యస్య మంత్రస్య ప్రాజాప
త్యశ్వినరస్వత్య ఋషయః । అనుష్టుప్ ఛాందః । ఆపో దేవతా ।
సాత్రామణ్యవబృధే వినియోగః ॥

ద్రుపదా దితి—మూ॥ ఏనసం ద్రుపదా దివ ముంచతు
కర్మసాక్షీ సూర్య ఇతి శేషః । ద్రుపదా దివ అంరాధినాం
పాదే కీలితం కాష్ఠం ద్రుపదం తస్మా దివేత్యర్థః । కి॥చ ఆహః ।
ఏనసః పాపాత్ । మా మాం । శూధంతు శోధయంతు । అస్మి
న్నధే త్రయో దృష్టాంతాః కథ్యంతే — ద్రుపదాత్ పాదకీ
లితకాష్ఠాత్ । ఇళముముచాన ఇన సుష్టు ముక్త ఇన । ఇత్
నిశ్చయే । కి॥చ పవిత్రం పునా త్యనే నాజ్యాదిక మితి పవిత్రం ।
తేన పవిత్రేణ సమసాగ్రదర్శయావేణ పూతం శోధిత మాజ్య
మివ సర్పిణివ ఏతత్సర్వం తత్తద్దోషా ద్వినిరుక్తం సత్ యథా
పరిశుద్ధం భవతి తథా మాం ఆహః సర్వస్య దేనసః శోధయం
త్వితి తాత్పర్యార్థః॥

అర్ఘ్యప్రధానమ్ ।

అథ సూర్యా యార్ఘ్యం నివేదయేత్ । తథాహి—
ఉభాభ్యాం ణోయ మాదాయ హస్తాభ్యాం సుసమాహితః ।
గాయత్ర్య మంత్రితా ఆహః ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వయా॥

రవే రభిముఖి స్తిష్ఠ మ్నార్థ్యం త్రిసంధ్యయోః షీపేత్ ||
 అన్యచ్చ—సూర్యాయైవతు గాయత్ర్యా త్రిసంధ్యా స్వంజలిం
 షీపేత్ | ప్రాతర్గర్భాహ్నయో స్తిష్ఠౌ సాయ మాసీన
 ఏవచ | మందేహానాం వధార్థాయ ప్రక్షిపే దుదకాంజలిం ||
 అత్ర— రక్షాగ్ంసి హవా పురోనువాకే తపోఽగ్రమతి
 వ్యంత ఇతి గ్రాహ్యం మనుసంధేయం | క్రిచ—
 ద్వాహస్తా యుగ్మతః కృత్వా పూరయే దుదకాంజలిం |
 గోశృంగమాత్ర ముద్భృత్య జలచుభ్యే జలం షీపేత్ | జలే
 వ్యర్జ్యం ప్రదాతవ్యం జలాభావే శుచి స్థలే | సంప్రోక్ష్య
 వాగ్ని సమ్యక్ తపోర్హ్యణి ప్రదాపయేత్ || ముక్తహస్తేన
 దాతవ్యం ముద్రాం తత్ర నకారయేత్ | తద్జన్యం గుప్తయో
 ర్యోగే రాక్షసీ ముద్రికాస్మృతా | రాక్షసీముద్రికాదత్తం
 తపోయం దుధిరం భవేత్ ||

అత్ర విశేష మఘాః కేచిత్ — సావిత్రియా చాభిమృతిత
 మదకం పుష్పమిశ్ర మంజలినా షీపే దితి || కాలాతిపత్రైశ్చ
 ప్రాయశ్చిత్తం హి స్మర్యతే | తథాహ—

చతుర్థ్యంత గాయత్ర్యా శిరోవ్యాహృతిసంయుతం |
 కాలాతీతవిశుద్ధ్యర్థం త్రిసంధ్యాసు సమాచరేత్ ||
 ఇతి వచనేన ప్రాయశ్చిత్తార్థ మేక మర్థ్యం విధీయతే | తచ్చ
 విహితార్థ్యప్రదానా త్పూర్వం కర్తవ్య మిత్యేకే | పర మిన్ద్ర
 న్యే | యథాచారం కర్తవ్యం || సూర్యాహ్నికా వ్యప్రదానే
 కేచి ద్విశేష మఘాః హగ్ంసశ్శుచి వదితి మంత్రేణ త్వేక
 మర్థ్యం దాతవ్య మితి | తత్తు ప్రాయశ్చిత్తవిధాయకవాక్యేన

బాధ్యత ఇత్యనగమ్యతే । కించకేచిత్ —

క రాధ్యా మజలిం కృత్వా జలపూర్ణం సమాహితః ।

ఉదత్త్య మితి మ్రతేణ తస్మై యం చ ఓపే ద్భువి ॥

ఇత్యర్ఘ్యప్రదానే మంత్రవికల్ప మాహుః । తత్తు యథాచారం
గ్రాహ్య మిత్యలం తత్ప్రసంగేన ।

ఆగంతుకప్రాయశ్చిత్తః ।

మందేహనాం వధార్థాయ క్రియమాణే నార్ఘ్యప్రదా
నేన రాక్షసవధారూపదోషః అర్థాత్ ఓస్తుః । తస్య నిష్కృ
త్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే । సజలేన పాణినా సకృదాత్మ
ప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రాణాయామేన అసావాదిత్యో బ్రహ్మ
త్యాత్మానం ధ్యాత్వా హృదయ మభిమృ శ్యాచామేత్ ।

అసావాదిత్య ఇత్యస్య మంత్రస్య బ్రహ్మ ఋషిః అనుష్టుప్
ఛందః । ఆదిత్యో దేవతా ప్రదక్షిణే వినియోగః । తథాచ
శ్రూయతే—యత్ప్రదక్షిణం ప్రక్రమంతి తేన పాష్మాన మవ
ధూన్వం తీతి, ఉద్యంతమస్తంయంత మాదిత్య మభిధ్యాయ
కుర్వన్ బ్రాహ్మణో విద్వాన్ తస్కలం భద్ర మశ్ను తే2సావా
దిత్యో బ్రహ్మేతి బ్రహ్మైవస్వా బ్రహ్మయ్యేతి య ఏవం వేద॥
కుర్వన్ ప్రాణాయామం కుర్వన్ నిత్యర్థః । అసావాదిత్యః
బ్రహ్మ । సంధ్యాభిన్న మాదిత్యం బ్రహ్మత్వేన ధ్యాయ న్నైహి
కాముష్మికంచ సకలం భద్ర మశ్ను తే । య ఏవ ముక్తధ్యా
నేన శుద్ధాంతఃకరణో వేద బ్రహ్మ సాక్షా త్తురుతే స పూర్వ
మపి బ్రహ్మైవస్వా అజ్ఞానా జీవభావం ప్రాప్తః యథోక్త
జ్ఞానేన తదజ్ఞానాపగమే బ్రహ్మైవ ప్రాప్నోతీతి ।

అథ తర్పణమ్ ।

అథ యథాచారం తర్పణం కర్తవ్యం । తథాహి—
 క్రమా త్సంధ్యాంచ గాయత్రీ బ్రాహ్మీంచ నిమృజం తథా ।
 తర్పణమూ మితి న కర్తవ్యం చ తస్మాదేవతాః క్రమా దితి ॥
 కేచి ద్ద్రహతర్పణ మాహుః । యథాచారం గ్రహాదీం స్తర్ప
 యే దితి ॥

అథ గాయత్ర్యనుష్ఠానమ్ ।

ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య గాయత్రీమంత్రజపం కరిష్య
 ఇత్యాగూర్వాప ఉపస్పృశ్య ఓమిత్యే కాక్షరం బ్రహ్మత్యాది
 గాయత్రీహృదయం పఠేత్ । తదుక్తం—

ఓ మిత్యే కాక్షరం బ్రహ్మ త్యేత ధృదయ ముచ్యతే ।

గాయత్ర్యా స్తత్పఠిత్యాదౌ జపకర్మ సమాచరే దితి ॥

ఆచమనప్రాణాయామా వ్యాఖ్యాతౌ సంకల్పస్తు స్పష్టః—

హృదయంతు—

ఓమిత్యే కాక్షరం బ్రహ్మ అగ్నిదేవతా బ్రహ్మ ఇత్యా
 ర్షం గాయత్రీం ఛందో పరమాత్మం సమాపం సాయ
 జ్యం వినియోగం ।

ఓమిత్యే కాక్షర మితి— ఓమిత్యే కాక్షరం బ్రహ్మ పర
 మాత్మేతి వాచ్యవాచకయో రభేదః । తస్మాత్పత్తి మాహ
 భగవత్పూజ్యపాదః ప్రపంచసారే—

యోయం పరమహంసాఖ్యోమంత్ర స్సోహ మితీరితః ।

సోహం లోపేస్య పూర్వత్యే సంధా ఓ మితి జాయతే ॥

అకారశ్చ తథోకారో మకారశ్చాత్ర వర్ణకాః ।

తస్య ఋష్యాదికం దర్శయతి అగ్నిర్దేవ తేతి । తస్యేతిశేషః ।
అగ్నిః అంగతి సకలవేదాంతప్రతిపాద్యత్వం గచ్ఛతీతి వ్యుత్ప
త్యా అగ్నిశబ్దశ్య పరమాత్మపరత్వం । తస్యప్రణవ స్వాగ్నిః
పక్షమాత్మా దేవతా । అధిదేవ తేత్యర్థః । బ్రహ్మ సరం బ్రహ్మ
ఆర్షం ఋషిః । గాయత్రం ఛందం గాయత్రీ ఛందః । పరమా
త్మం సమాపం పరమాత్మా స్వరూపం । తదభివ్యక్తియోగ్య
స్థానత్వా దితి భావః । సాయజ్యం వినియోగం మోక్షేవిని
యోగః ఇతి । ఏవం ప్రకారేణ ప్రణవస్వరూపం జానీయా
దిత్యర్థః ।

అథ గాయత్ర్యా వాహనిమ్ ।

ఆయా త్విత్యనువాకేన దేవీ మావాహయేత్తతః । తదుక్తం—
ఆయా త్విత్యనువాకేన హృదయే వార్కమండలే ।

దేవీమావాహ్యా గాయత్రీం తతో ధ్యాయేద్విజోత్తమఇతి ।

ఆయాతు పరదా దేవీ అక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితం ।

గాయత్రీం ఛందసా మా తేదం బ్రహ్మ జపేత్స్వమే ।

యదహ్న త్కురుతే పాపం తదహ్న త్రృతిముచ్యతే ।

యద్రాత్రియా త్కురుతే పాపం తద్రాత్రియా త్రృతి

ముచ్యతే । సర్వవణ్ణే మహాదేవి సంధ్యావిద్యే సర

స్వతిఃప్రజ్ఞోఽసి సహోఽసి బల మసి భ్రాజోఽసి దేవా

నాం ధామ నామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుః సర్వమసి

సర్వాయు రభిభూనోమ్ । గాయత్రీ మావాహయా

మి సావిత్రి మావాహయామి సరస్వతీ మావాహ

యామి ఛందఋషీ నావాహయామి శ్రియ మా

వాహనూమి బల మానాహయామి గాయత్రియా
 గాయత్రీ ఛందో విశ్రామిత్ర ఋషిః సపితా దేవతాః
 గ్ని ర్ముఖం బ్రహ్మ శిరో విష్ణు ర్హృదయం రుద్ర శ్శిఖా
 పృథివీ యోనిః ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమాన
 సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా గాయత్రీ
 చతుర్విగ్ం శత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పంచ
 శీర్షోపనయనే వినియోగః ॥

ఆయా త్విత్వనువాకస్య వాసుదేవ ఋషిః అనుష్టుప్
 ఛందః గాయత్రీ దేవతా గాయత్ర్యవాహనే వినియోగః ॥

ఆయాత్వితి—వరదా ఉపాసకానాం అభీష్టఫలప్రదానశీలా ।
 దేవీద్యోతన స్వభావా నిత్యానందసంపన్నా ఆయాతు ఆగచ్ఛతు
 అస్మదనుగ్రహార్థం అస్మత్సకాశం ఆగచ్ఛ త్విత్వర్థః । తాం
 స్తాతి అక్షర మితి—నక్షరతి సర్వమశ్నుత ఇతి వా అక్షరం
 సత్య మిత్వర్థః । బ్రహ్మ అపరిచ్ఛిన్నం । బృహి వృద్ధా వితి
 స్మరణాత్ । సమ్మితం సమ్యక్ మితం అవగతం వేదాంత ప్ర
 మాణేన అవగత మిత్వర్థః । గాయత్రీం ప్రథమాం స్వతీయాం
 గాయత్రీం ఛందసాం మాతా ఛందసాం వేదానాం ఉష్ణిగా
 దీనాంచ మాతా జననీ । శాస్త్రయోనిత్వా దితి స్మృతేః ।
 హే గాయత్రీ త్వ మిద మషరోక్షైకరసం పూర్వోక్తం బ్రహ్మ
 నః అస్మాకం । జపస్వ సేవయ జోషయతు ఉపదిశ త్విత్వ
 ర్థః । యద్వా ఇదం మత్కృతం స్తోత్రరూపం బ్రహ్మ తపః ।
 వేదస్తత్యం తపోబ్రహ్మ ఇతి వచనాత్ । జపస్వ అనుగృ
 హేణ । హే గాయత్రీ త్వ మాగత్య మా మనుగృహ్య మదా

చరితం స్తోత్రం జప స్వేతి స్వకృతం భగవత్యై సమర్పయతీతి
భావః । తస్య ఫల మాహ యదహ్న దితి — అహ్న అహ్ని ।
యతాపం కురుతే కరోతి తతాపం అహ్న దహ్ని । ప్రతిము
చ్యతే । రాత్రియా దిత్యత్రరాత్రా విత్యవగంతవ్యం ॥ అథ గా
యత్ర్యాత్మకం పఠం బ్రహ్మ ప్రస్తాయతే — సర్వవల్లే మాతృ
కాస్వయాపి ణీత్యర్థః । ఓజోసి ఓజః తేజః తదసి । సహః పరా
భవశక్తిః మహాప్రలయాదా సర్వాభిభవ సామర్థ్యస్య సత్వాత్ ।
బలం ప్రాణః శరీరసామర్థ్యో వా । భ్రాజః దీప్తిః । దేవానాం
ధామ స్థానం । నామ ఆఖ్య నిఖిలశబ్దరాశి రపిత్వ మేవే త్యభి
ప్రాయః । కిం బహునా — విశ్వం పరిదృశ్యమానం ప్రపంచ
జాతం । విశ్వాయుః విశ్వస్య జీవనహేతుత్వాత్ । సర్వం
సర్గాదికార్యం । సర్వాయుః సర్వస్య ప్రాణిజాతస్య జీవనహేతు
త్వాత్ । అభిభూః సర్వం సర్గజాత మభిభవతీ త్యభిభూః య
ద్వా అభిభవతీ తిరస్కరోతి సర్వం పాప మితి అభిభూః ।
ఓం ప్రణవప్రతిపాద్యః పరమాత్మా త్వ మేవా సీత్యర్థః । అసీతి
స్వోత్ర సంబంధః । యద్వా ఓం గాయత్రీ మావాహయామి
గాయత్ర్యాత్మకం పఠం బ్రహ్మ ఆవాహయామి సాహ మితి
మమాత్మతయా ప్రాపయామి । గాయత్రీ సావిత్రీ సరస్వతీ
శబ్దాః సంధ్యా దేవతాయాః అవస్థావిశేషవాచకాః । తదుక్తం—

గాయత్రీనామ పూర్వాహ్న సావిత్రీ మధ్యమే దినే ।
సరస్వతీచ సాయాహ్న నైవసంధ్యా త్రిధా మతా ఇతి ॥
గాయత్రీప్రొచ్యతే తస్మా దాయంతం త్రాయతే యతః ।
సవిత్పద్యోతనా త్వైవ సావిత్రీ పరిక్రీతా ॥

జగతః ప్రసవిత్రీ వా వాగ్రూపత్వా త్సరస్వతీ ॥

ఇతి నామత్రీయనిర్వచనం దృష్టవ్యం । ఛందాంసి గాయత్ర్యా
దీని । ఋషీ విశ్వామిత్రాదీః । శ్రియం త్యేతా మితి శ్రీః
లక్ష్మీ స్తాం శ్రియ మితి । అహవానా మితి సర్వత్రీ సంబా
ధః । అథ గాయత్ర్యః ఛందోఋషిదేవతాదిస్వరూపం దర్శ
యతి గాయత్ర్యా ఇతి । గాయత్ర్యా గాయత్రీ ఛందః । శిష్టం
స్పష్టం । గాయత్ర్యః స్వరూప మాహ అగ్నిర్ముఖ మిత్యాది-
తత్తద్దేవతాః గాయత్ర్యః తత్తదవయవత్వేన విభానవీయా ఇ
త్యర్థః । సర్వదేవతాత్మికేతి యావత్ । సప్రాణా ప్రాణేన సహితా ।
అత్ర ప్రాణశబ్దేన సర్వేంద్రియాణా మధిష్ఠానరూపః ముఖ్య
ప్రాణః గ్రాహ్యః । ముఖ్యప్రాణసహితః పరమా త్మేత్యర్థః ।
శ్వేతవర్ణా ఇతీద ముపలక్షణం । గాయత్ర్యాది భేదేన రక్తవర్ణా
కృష్ణవర్ణా చేత్యపి । తదుక్తం—

గాయత్రీతు భవే ద్రక్తా సావిత్రీ శుక్లవర్ణికా ।

సరస్వతీ తథా కృష్ణా ఉపాస్యా వర్ణభేదత ఇతి॥

సాంఖ్యాయానో నామ కశ్చిత్ ఋషిః తేన సమానం గోత్రం
యస్యః సా సాంఖ్యాయనసగోత్రోత్పన్నాభివ్యక్తే త్యర్థః ।
గాయత్ర్యః నిత్యత్వా దభివ్యక్తి రేవోత్పత్తిః । గాయత్రీశబ్దం
వ్యాఖ్యాతం । చతుర్వింశత్యక్షరా చతుర్వింశత్యక్షరప్రతిపాద్యా
చతుర్వింశతిదేవతాత్మికే త్యర్థః । త్రీణి పదాని యస్యః సా త్రి
పదా ఋగ్యజుస్సామవేదయా పే త్యర్థః । షట్కుషీః షట్కు-
క్షయః యస్యః సా షట్కుషీః ప్రాచ్యాదిదిక్పత్యయ మూ
ర్ధాధరే ద్వే ఆహత్య షట్కుషీ ర్భవ తీ త్యర్థః । ప్రాచ్యాది

దిగాత్మికేతి యావత్ । పంచశీర్షాణి యస్యాః సా పంచశీర్షా ।
వ్యాకరణం ప్రథమం శిరః । శిక్షా ద్వితీయం । కల్పస్తూతీయం ।
నిరుక్తం చతుర్థం । జ్యోతిషా మయనం పంచమం । షడంగా త్మికేతి
యావత్ । యద్వా సద్యోజాతాదిపంచముఖవతీ త్యభి
ప్రాయః । ఉపనయనాభ్యే కర్మణి వినియుజ్యత ఇతి వినియోగః ।

అథ జపవిధిః ।

కుశబృశ్యా మాసీనః కుశోత్తరాయాం వా కుశపవిత్రపాణిః
ఉదబ్ముఖః సూర్యాభిముఖోవా అక్షమాలా మాదాయ దేవ
తాం ధ్యాయ స్మృత్రజపా కుర్యాత్ । మంత్రజపశబ్దయో
ర్నిర్వచన ముక్తం—

మకారం మన ఇత్యాహుః త్రకారం త్రాణ మేవచ ।

మనస్త్రాణసమాయుక్తో మంత్ర ఇ త్యభిధీయతే ॥

జకారో జన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః ।

జన్మకర్మహరో యస్మా త్తస్మా జ్జప ఇతి స్మృత ఇతి ॥

ఆసీన ఇతి విషయం సాయంయధ్యుదిన విషయం । తదుక్తం—

పూర్వాం సంధ్యాం జప నిష్ఠే త్సావిత్రి మాక్షదర్శనాత్ ।

పశ్చిమాంతు సమాసీనః సమ్యగర్థ విభావనాత్ ॥

ఆయుక్తవిభావనా దితి ఛేదః । ఆనక్షత్రదర్శనా దితి శేషః ।

తస్య ఫలమాహ—

పూర్వాం సంధ్యాం జప త్విష్ట నైశ మేనో వ్యపోహతి ।

పశ్చిమాంతు సమాసీనో మలం హంతి దివాకృతం ॥

నైశ మేనః నిశాసంబంధి పాప మిత్యర్థః । సంధ్యయోశ్చ బహి
ర్గామా దాసనం వాగ్యత శ్చేతి వచనాత్ స్థానాసనే విహితే ।

తత్రాసనం స్థితే రపుష్పలక్షణం । వాగ్యమనం చ తాకికవాజ్ఞీ
వర్తనం । గాయత్రీజపస్య ప్రథానత్వా దుదయానంతరం గౌణ
కాలే జపం కుర్వన్నపి తిష్ఠన్నేవ కుర్యాత్ । తిష్ఠే దాసూర్య
దగ్ధనా దిత్యాది వచనంతు జపస్య ముఖ్యకాలవిధిపరం । న
తూగయానంతర మాసనవిధిపరం । అగ్నికార్యం తతః కుర్యా
దితి ఉదయానంతరం ఘోషమవిధానాత్ । ఉదయానంతర
మాసీతేతి వచనాభావాచ్చ॥

జప సంఖ్యానియమః । తదుక్తం—

సహస్రపరమాం దేవీం శతమధ్యాం దశావరాం ।

గాయత్రీతు జపే నిత్యం సర్వపాపప్రణాశినీ మితి స్మృతేః ।
దశావరా మి త్యాపహ్నిషయ మాశౌచవిషయంచ । సహస్ర
కృత్వ ఇతిచ వాసప్రస్థాది విషయం । శత మిత్యనుదిత్యహోమి
గృహస్థబ్రహ్మచారివిషయం । ఉదిత హోమినస్తు సావిత్రి
మూలైర్కదర్శనా దిత్వైక్తం ద్రవ్యవ్యం । అ త్రావృత్తిగణనే
అక్షమాలా విహితా । నిందితాతు తులసీకావ్య సంభూతా ।
తదుక్తం—తులసీకావ్యసంభూతాం స్కంధే మాలాం బిభర్తి

యః । స శూద్రవ ద్భూషార్కః సర్వస్మా ద్విజకర్మణః॥
అక్షమాలాభావేనక్షతిః । తస్య పర్వభి రపి కర్తుం శక్యత్వాత్ ।

తదుక్తం—పర్వభిస్తు జపే ద్వేవీ మన్య త్రానియమ స్మృతేః ।

గాయత్ర్యా వేదబీజత్వా ద్వేదః పుష్పసు గీయతే ఇతి॥

ఆరభ్యానామికాయాస్తు మధ్యమే పర్వణి క్రిమాత్ ।

తర్జనీమూలపర్యంతం జపే ద్వశేసు పర్వసు ॥

మధ్యమాంగులి మూలేతు య త్పర్వద్విశేయం భవేత్ ।

తద్వైమేదుం విజానీయా జ్ఞపే త న్నాతిలంఘయేత్ ॥
పర్వభిస్తు జపం కారో నాంగులీనాం నిపాతనైః ।
నిపాతనైస్తు య జ్ఞప్తు తత్సర్వం రాక్షసం భవేత్ ॥

నియమాంతర మాహ—

స్వరవర్ణపదై ర్వాక్యం శుద్ధ మావర్తయన్ జపేత్ ।
న కంపయే చ్ఛిరోగ్రీవాం దంతా న్నైవ ప్రఘట్టయేత్ ॥

మంత్రస్వరూప మాహ—

ప్రణవవ్యాహృతియతాం గాయత్రీంతు తతోజపేత్ ।
సమాహితమనా స్థూష్ణీం మనసా వాపి చింతయేత్ ॥

తస్య ఫల మాహ—

ఏత దక్షర మేతాంచ జపన్ వ్యాహృతిపూర్వకాం ।
సంధ్యాయా ద్వేదవిద్విప్రో వేదపుణ్యేన యజ్యత ఇతి॥
ఏతదక్షరం ప్రణవం । ఏతాం గాయత్రీం । అత్రేయం వ్యవస్థా—
సంపుటైకషడోంకారా గాయత్రీ త్రివిధా మతా ।
తత్రైకప్రణవా గ్రాహ్య గృహస్థై ర్జపకర్మణి ॥

గృహస్థవత్తు జప్తవ్యా సదైవ బ్రహ్మచారిభిః ।
సంపుటాచ షడోంకారా భవేత మూర్ధ్వరేతసాం॥
గృహస్థో బ్రహ్మచారీచ ప్రణవాద్యా మిమాం జపేత్ ।
అంతే యః ప్రణవం కుర్యాన్నా సౌ పృథి మవాఘ్నయాత్ ॥

అర్ధానుసంధానపూర్వకాం చిన్నపాదాం గాయత్రీంతు జపేత్ ।
తదు కం—త్రిసంధ్యాసు జపే ద్వేపీం విచ్ఛిద్యైవ షడత్రయం ।
అచిచ్ఛిన్నాం జపే ద్యన్తు చారవం సరకం వ్రజేత్ ॥

అన్యచ్ఛ—అచిచ్ఛిన్నపాదా గాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం ప్రయ

చృతి | ఛిన్నపాదాతు గాయత్రీ బ్రహ్మహత్యాం వ్యపాహతి ||
 అన్యచ్ఛ—అచ్ఛిన్నపాదం గాయత్ర్యా జపం కర్వంతి యే
 ద్విజాః! అథోముఖా స్తే తిష్ఠంతి కల్పకోటిశతాన్య పీఠి
 తస్మా త్పాదత్రయం ఛిత్వా జపయజ్ఞం సమాచరేత్ ||

జపయజ్ఞస్తు త్రివిధః—

వాచికాఖ్య ఉపాంశుశ్చ మానసశ్చ త్రయః స్మృతాః |
 త్రయూణాం జపయజ్ఞానా శ్రేయో త్స్యాదుత్తరోత్తరః |
 ఏతేషాం లక్షణ మాహ—

య దుచ్ఛనీచస్వరితై స్సుప్తై స్సుప్తపదాత్మరైః |

మంత్ర ముచ్చారయే ద్వాచా జపయజ్ఞ స్స వాచికః ||

శనై రుదీరయే స్మృత మిష వోషా ప్రచాలయేత్ |

కించి చ్ఛబ్ద స్వయం విద్యా దుపాశు స్స జప స్మృతః ||

విజ్ఞాయ చాక్షరశ్రేణ్యాం నగ్నా ద్వర్గం ఐదా త్పదం |

మంత్రార్థచింతనం భూయః కశ్యతే మనసా జపః ||

ఉత్తమం మానసం జన్య ముపాంశు ర్మధ్యమం స్మృతం |

అధమం వాచికం ప్రాహుః సర్వమంత్రేషు వై ద్విజాః ||

జపనియమ మాహ—

కృత్వాత్తానకరౌ ప్రాతః సాయంచాథోముఖౌ తథా |

మధ్యే స్తబ్ధక రాభ్యాంతు జప ఏవ ముదాహృతః |

అపవిత్రకరోఽశుద్ధః ప్రలపన్ జపే త్కరః |

అప్రావృతకరో వాపి శిరసి ప్రావృతోపిచ |

మనస్సంతోషణం శౌచం మానం మంత్రార్థచింతనం |

అప్యగ్రత్వ మనిశ్చేదో జపసంపత్తిహేతవః ||

యది వాగ్యమలోప స్వాస్థ్య జ్ఞపాదిషు కదాచన ।

వ్యాహరే ద్వైష్ణవం మంత్రం స్మరే ద్వా విష్ణు మవ్యయం॥
వైష్ణవమంత్రస్తు తద్విష్ణో రితి ।

అథ ధ్యానం ।

అత్ర జపే అంతరంగ సాధనం మనస్సంహరణం । తచ్చ మన
శ్చలస్వభావం ఆలంబనం వినా నతిష్ఠతీతి సగుణమూర్తి ధ్యానం
విహితం । తచ్చ యథాధికారం కర్తవ్యం । మందాధి కాణా
ముద్దిశ్య య త్సామాన్యో విహితం ధ్యానం తదత్ర నిరూప్య
తే । యా సంధ్యోక్తా సైవ మంత్రదేవతా విగ్రహపతి ఖిలూ
పాస్యతే । తా సర్వదైకరూపాం ధ్యాయే దనుసంధ్య మనోస్థి
న్యభిన్నరూపాం వా ।

య దేకరూపాం ఋగ్యజుస్సామప్రతిపదాం తిర్యగూర్ధ్వాధర
దిక్షు వట్కుక్షిం పంచశిరసం అగ్నిముఖం విష్ణుహృదయాం
బ్రహ్మశిరస్కాం రుద్రశిఖాం దండకమండల్వక్షుసూత్రాభయాం
కచతుర్భుజాం శుభ్రవర్ణాం శుభ్రాంబరానులేపనస్రగాభరణాం
శరచ్ఛంద్రసహస్రప్రభాం సర్వదేవమయీ మిమాం దేవీం గా
యత్రీ మేకా మేవ తిస్రశు సంధ్యాసుధ్యాయేత్ ॥

అథ యది భిన్నరూపాం తాం ప్రారాధ్య లాం బాలాదిత్య
మండలమధ్యస్థాం రక్తవర్ణాం రక్తాంబరానులేపనస్రగాభరణాం
చతుర్వక్త్రాం కమండల్వక్షుసూత్రాభయాంక చతుర్భుజాం హం
సాసనాచూఢాం బ్రహ్మదేవత్యాం ఋగ్వేద ముదాహరంతీం
భూర్లోకాధిష్ఠాత్రీం గాయత్రీం నామ దేవతాం ధ్యాయేత్ ।

అథ మధ్యం దినే తాం యువతీం యువాదిత్యమండలమధ్య
స్థాం శ్వేతపద్మాం శ్వేతాంబరానులేపనసగాభరణాం పంచనక్త్రాం
ప్రతిపక్ష్యం త్రినేత్రాం చంద్రశేఖరాం త్రిశూలఖడ్గఖిటాంగ
డమరుగాంకచతుర్భుజాం వృషభాసనారూఢాం రుద్రదేవత్యం
యజుర్వేద ముదాహరంతీం భువనోక్తాధిష్ఠాత్రీం సావిత్రీం
నామ దేవతాం ధ్యాయేత్ ॥

అథ సాయం తాం వృద్ధాం వృద్ధాదిత్యమండలమధ్యస్థాం
శ్యామలపద్మాం శ్యామాంబరానులేపనసగాభరణా మేకవ
క్త్రాం శంఖచక్రగదాపద్మాంకచతుర్భుజాంగరుడాసనారూఢాం
విష్ణుదేవత్యం సామవేద ముదాహరంతీం స్యునోక్తాధిష్ఠాత్రీం
తాం సరస్వతీం నామ దేవతాం ధ్యాయే దితి సర్వత్రా ద్వైత
భావనా హ్యేవ విధీయతే । తథాహి —

నభిన్నాం ప్రతిపద్యతే గాయత్రీం బ్రహ్మణా పమా ।

సోహానుస్మీ త్యుపాసీతి విధినా యేన కేనచిత్ ॥

అత్యైతే శ్లోకాభవంతి —

ముక్తావిద్రుమహేమవీలభవశ్చాచ్చయై ర్ముఖై స్త్రీతైః ।

ర్యుక్తా మిందు నిబద్ధరత్నమకుటా తత్పార్వరణార్హాత్మికాం ।

గాయత్రీంవరదాభయాంకుశకశాః శుభ్రం కపాలం గదాం

శంఖం చక్ర మధారవిందయుగలం హస్తైర్వహంతీం భజే ॥

బ్రహ్మణీ చతురాసనాశువలయా కుంభంకరైస్సుక్రక్రవం

బిభ్రాణారణకాంతి మిందువదనా ఋక్సామిణీ బాలికా ।

హంసానోహణకేళికాంబరమణి ధ్విబాంచితా భూషితా ।

గాయత్రీ హృది భావితా భవతు న ససంకల్పమృద్ధి స్సదా ॥

రుద్రాణీ నవరూపానా త్రినయనా వ్యాఘ్రాచ్ఛచర్మబరా
ఖట్వాంగశ్రిశిరాశ్చసూత్రనలయా భూతి ర్గదానాంబికా ।
విద్యుత్పింగజటాకలాపవిలసద్భ్రలేందఃకళాశ్రియై ।
సావిత్రీహృదిభావితా భవతు మే ధ్యేయా యజూరూపిణీ॥

సంధ్యా సాత్ర సరస్వతీ భగవతీ పీతాంబరాడంబరా ।
సంధ్యా సామనపు ర్మతా పరిణమద్ధాత్రాంచితా వైష్ణవీ ।
తా^{స్య}స్థా మణి^{స్థా}నూపురాంగదమణి^{స్థా}గ్రేవేయ భూషోజ్వలా ।
హస్తాలంబిత శంఖచక్రి సగదా భూతిశ్రియై చాస్తునః ॥

ఇదాతు సంధ్యాదేవతాయాః త్రైకాలికధ్యానం శ్రీవిద్యాం
గభూతబాలాపంచదశీపోషకీరూప త్రిమూర్తిధ్యానసద్భుత మితి
స్మృత్య మవగమ్యతే । అత స్సంధ్యాదేవతా శ్రీవిద్యాభిక్షేతి
విజ్ఞాయతే । సంధ్యాదేవతాయాః వాచకః గాయత్రీతి ప్రసిద్ధా ।
సాచ ద్వివిధా — ప్రకటా గుప్తాచేతి । ప్రకటా సుప్రసిద్ధా
వక్ష్యమాణా । గుప్తా తు శ్రీవిద్యా గురుమైత్రేకవేద్యా । గుప్తా
యాస్తు ముఖ్యకాలా మఖ్యరాత్రిసంధి రితి విజ్ఞాయతే । తథా
చోక్తం—

గాయత్రీనామ పూర్వాహ్నే సావిత్రీ మధ్యమే దినే ।
సరస్వతీచ సాయాహ్నే మధ్యరాత్రే మహేశ్వ రీతి ॥
అన్యచ్చ-సంధ్యా చతుర్విధా జ్ఞేయా బాలా కామారణ్య
వనా । ప్రాధాచ నిష్కలా చేతి సంధ్యాదేవ్యః ప్రక్షిప్తాః॥
ప్రాతఃకాలే సుహృదేవీ విద్యా వాగీశ్వరీమతా ।
కామేశ్వరీచ మధ్యాహ్నే సాయాహ్నే పురభైరవీ॥
మధ్యరాత్రే మహాదేవీ జ్ఞేయా త్రిపురసుందరీ ॥

యచ్చ జపాదా కేచి న్నాస్యసముద్రాదికం కుర్వంతి తత్తు న సంధ్యాకర్మాంగం । సంధ్యావిధాయకేషు గృహ్యేషు మన్వాది స్మృతిషు చాను క్తత్వాత్ । కింతు మాతామహాశ్రాద్ధవత్ కృతేభ్యదయః అకృతేతు న పౌత్యవాయః । యత్తు కౌశ్చిన్ని బాధనకారై ర్వర్జితం భూశుద్ధ్యాదిన్యాసజాలాంతం కర్మ తత్తు న సంధ్యాకర్మాంగం । కింతు పృథగుపాసనాంగ మేవేత్యలం ॥

అథ గాయత్రీమంతార్ధః ।

అస్య గాయత్రీమంత్రస్య విశ్వామిత్రఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా దేవతా । సవితా వా । ప్రాణాయామ జపేర్ఘ్యదానే వా వినియోగః ।

సవితః సర్వజగతఃప్రసవితః జగత్కారణస్య । దేవస్య ద్యౌతనస్యభావస్య స్వయంప్రకాశచిదేకరసస్య । వరేణ్యం వరణీయం సర్వైః ప్రార్థనీయత్వాత్ । భర్తః భృజి భర్జనే అంచం తీత్యాదినా జ్ఞానాదికో సుప్రత్యయః । ప్రకృతిప్రశ్నలబ్ధుణస్య సంసారస్య దాహకం । యః ధియః ధీవృత్తిః । శ్రువోదయాత్ సదా ప్రేరయతి । తస్య బుద్ధ్యాదిప్రేరకస్య సవితృదేవస్య । వరేణ్యం పరమానందైకరసం తన్నిర్గుణం । భర్తః సకారణసంసారదాహ కంతేజః । ధీమహి ధ్యానాయ ఇతి । యద్వా—

తదిత్యేతత్ పరంబ్రహ్మధ్యేయం తత్సూర్యమండలే ।

సవితః సకలోత్పత్తి స్థితిసంహరకారిణః ॥

వరేణ్య మూశ్రయణీయం య దాధార మిదం జగత్ ।

భర్తః స్వసాక్షాత్కారేణ అవిద్యా తత్కార్య దాహకం ।

దేవస్య జ్ఞానరూపస్య స్వానందాత్క్రిడతోపివా ।

భీషమ్యాహం స ఏవేతి తేనైవాభేదసిద్ధయే ||
 ధియోంతఃకరణే వృత్తిః ప్రత్యక్షవణకాణిః |
 య ఇ త్యయాన మవ్యక్తం సత్యజ్ఞానాదిలక్షణం ||
 నోఽస్మాకం బహుభాష్యస్తథేదే నా నేకదేహీనాం |
 ప్రచోదయా ప్రేరయతి సత్యజ్ఞానాదిలక్షణం | ఇతి ||

యద్వా—తచ్ఛబ్దశ్రుతేః యచ్ఛబ్దోఽధ్యాహార్యః | సవి
 తుః జగతః ప్రసవీతుః—“సవితా వై ప్రసవానా మూతే ఉతే
 శిషే ప్రసవస్య త్వన్మేఽర్కః” ఇత్యది | శ్రుతేః | వర్ణ్యం వృ
 త్తో సాభక్తా ఏణ్య ప్రత్యయః సర్వేషాం భజనీయం | భర్తః
 ప్రకాశప్రదానేన జగతో బాహ్యభ్యంతరతమోభం జ నా
 ద్వా కాలాత్మకతయా సకలకర్మఫలచాకహేతుత్వేన భర్తానా
 ద్వా వృష్టి ప్రదానేన భూతానాం భరణా ద్వా భర్తః | దేవస్య
 ద్యోతమానస్య | ధీమహిర్ద్యౌ చింతాయాం | నేవస్య సవిత
 ర్వర్ణ్యం యన్భగః త ద్ధ్యా యమః | తచ్ఛబ్దో బ్రహ్మవాచ
 కత్వేన చ ప్రసిద్ధః | తద్బ్రహ్మేతి శ్రుతేః | ఓం తత్స దితి నిర్దేశో
 బ్రహ్మగా స్త్రివిధ ఇతి స్మృతేః | అదిత్యమండలాంతర్వర్తిని పు
 రుష మనుచింతయామః | యవషోఽ తరాదిత్యే హిరణ్మయః
 పురుషః అథ య ఏష ఏతస్మిన్ మండలేఽస్తిషే పురుష ఇత్యాది
 శ్రుతేః | య సవితానోఽస్మాకం ధియః హనోపానాదివిషయాని
 జ్ఞానాది | ప్రచోదయాత్ ప్రచోదయతి ప్రవర్తయతి | తస్య
 సవితృ స్తద్భర్తృశ్చింతయామ ఇతి ||

అథ గాయత్రీమహిమః |

చతుర్థా మపి వేదానాం గాయత్రీ జననీ భవేత్ |

త ముపాస్తేఽథయో నిత్యం స విపః పంక్తిపావనః ।
 గాయత్ర్యాస్తు పరం నాస్తి శోధనం పాపకర్మణాం ।
 గాయత్రీమాత్రసాగోపి వరో విప్ర స్సుయంతితః ॥
 తద్విద్యుచా సమీ నాస్తి మంత్రో వేద చతుష్టయే ।
 సర్వే వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ దానాని చ తపాసి చ ॥
 సమాని కలయూ వ్రాహ్మ యునయో న తద్విద్యుచః ॥
 పరిహార్యాపి వేదాం స్త్రీక కర్మాణి వివిధాని చ ॥
 సావిత్రీమాత్ర మాశ్రిత్య ద్విజో భవతి నిర్భయః ॥

అథ గాయత్ర్యుద్వాసనమ్ ।

గాయత్రీజపానంతరం హ్యుద్వాసనం విధీయతే । తదుక్తం—

ఏవం జప్త్వా యథాశక్తి హ్యుదితేతు దివాకరే ।

ఉత్తమేత్యనువాకేన హ్యుద్వాస్యతు యథాగతం ॥

ఉపస్థానం స్వకై ర్మంత్రై రాదిత్యస్యతు కారయేత్ ॥

ఉత్తమే శిఖరే దేవీ భూమ్యాం పర్వత మూర్ధని

గామాదభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి యథాసుఖం ॥

ఉత్తమేత్యనువాకస్య వామదేవ ఋషిః । అనుష్టు ప్పందః ।

గాయత్రీదేవతా । గాయత్ర్యుద్వాసనే వినియోగః ॥

మంత్రార్థస్తు—ఉత్తమే శిఖర ఇతి దేవీ దేవనశీలా విభక్తి

వ్యత్యయః । హేదేవి దేవనశీలే భూమ్యా మాగత్య బ్రాహ్మణే

భ్యోఽస్యభ్యనుజ్ఞానం కృత్వా । ఉత్తమే ఉత్తమైష్టమే ।

శిఖరే సర్వస్మా దుద్భితే పర్వతమూర్ధని సుమితోః మూర్త్యుః ।

బ్రహ్మణో కే స్వస్థానే । యథా సుఖం గచ్ఛ । యదా—

భూమ్యాంస్థితోయః పర్వతో మేరు స్తస్య మూర్ధని ఉపలిఖాగే

యదుత్తమః శిఖరం తస్మిన్ జాతే హేదేవి బ్రాహ్మణేభ్యః
త్వదుపాసకేభ్యః యథా సుఖం స్వస్థానం గచ్ఛ । కీదృశీత్సం-
లభ్యమన్యథా అథా బ్రాహ్మణైః శేవేతి బోధ్యమ్ ॥

అథాదిత్యోపస్థానమ్ ।

ఉపస్థానం స్వకైర్నంజైః రాదిత్యస్యతు కారయేదిత్యత్రస్వకై
రితి స్వశాఖాసేతైః నిత్యైః । తాః మంత్రతాః కాలభేదేన భిన్నాః ।
తద్యథా—ఇమం మేవరుణ తత్త్వాయామి యచ్ఛిద్ధి యత్కిం
చేదం కీతవాస ఇతి పంచభిః సాయం । మిత్రస్యమిత్రోజనా
ప్రసమిత్రేతి తిస్రభిః ప్రాతః । అసత్యే నోద్వయం తమసస్పరి
ఉమత్యం చిత్రం తచ్చతుర్దేవహితం యఉదగా దితిషడ్భిః మ
ధ్యం దినే ఇతి ॥ తాః యథాక్రమం వ్యాఖ్యాస్యంతే ॥

ఇమం మే వరుణ శ్రుణోహస సుద్యాచ మృడయ త్వామవ
స్యరాచకే ।

ఇమం మ ఇత్యస్య శునశ్చేఫఋషిః గాయత్రీ ఛందః వరుణో
దేవతా సూర్యోపస్థానే వియోగః । యద్యపి వారుణీభిఃవరుణ
స్యైవ ఉపస్థానం లింగవశా తస్మిన్ తథాపి శ్రుతిప్రాబ
ల్యా తల్లింగం బాధిత్యా విద్రావ్యా గర్హపత్య ముపతిష్ఠత
ఇతి వత్ ఆదిత్యోపస్థాన ఏవ మంత్రా వినియుజ్యంతే । తథా
చోక్తం—వారుణీభి రాదిత్య ముపస్థాయ ప్రదక్షిణం కుర్వ
దిశో నమస్కుర్యా దితి ।

శునశ్చేఫః వరుణం ప్రార్థయతే ఇమం మే వరుణ ఇతి ।
హేవరుణ మే అస్మదీయం । ఇమం హవం స్తోత్రం । శృణో
శ్రుణు । శృత్వాచ అద్యైవ మాం మృడయ సుఖయ । అద్యా

ఇతి దీర్ఘశ్చాదసః । యస్మాదహం వాం ఆవస్యః రక్షణ
మాత్మని ఇచ్ఛా । ఆచకే అభిముఖ్యేన ప్రార్థయామి ।

తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వందమాన స్తదాశాస్త్రే యజ
మానో హవిభిః అహేడమానో వరుణే హ బోధ్యమ
శిగ్ంస మా న ఆయుః ప్రమోషీః ।

తత్త్వాయామిత్యస్య శ్రష్టృచ్ఛాదః । శేషం పూర్వవత్ ।
తత్త్వాయామితి — హే వరుణ బ్రహ్మణా ముత్రేణ వంద
మానః శ్రువా । తత్ తదర్థం । చతుర్థ్యాణిక్ । తదర్థమేవ
త్వాత్వాం । యామి భజే । యజమానోపి సర్వః తదే వాశాస్త్రే
ప్రార్థయతే । హవిభిశ్చ పురోడాశాదిభిః । హే ఉరుశంస
బహుభిః యజమానైః స్తూయమాన వరుణ । ఇహ అస్మిన్
కాలే । అస్మదీయాం విజ్ఞాపనాం । అహేడమానః అకృద్ధ్యక్ ।
అనాదర మకుర్వవా । బోధి బుధ్యస్వ । ఛాందస మేతత్ ।
కింపున స్తత్ర ప్రార్థనీయ ఇత్యత ఆహ మానయతి । సః అస్తాక్
మాయుః జీవితం । మాప్రమోషీః మాపహాషీః ।

యచ్ఛిద్ధితే విశోయథాప్రదేవ వరుణవ్రతం । మినీమసి
ద్యవిద్యవి ।

యచ్ఛిద్ధిత్యస్య గాయత్రీఛందః । శేషం పూర్వవత్ ।
యచ్ఛిద్ధిత ఇతి । చిత్ హి ఇతి ద్వారాని నిపాతే । హేదేవ
వరుణ । తే తవ । యచ్ఛిద్వతం యత్కించి దపి కర్మ ఉపా
సనాత్మకం । ద్యవిద్యవి దివసేదివసే । ప్ర ప్రకర్షేణ మినీమసి హి
హతవంత ఏవ । తత్రదృష్టాంతః యథావిశేః మనుష్యాః స్వస్వ
వ్యాపారం యథా తర్కయంతి తద్వదితి । యద్వాఅజాని మను

మ్యాః విహితం కర్మ లుంపం తీతి । అత్రాయం భావః । త్వదయ
మేవ సర్వదా తర్కయామః । తస్మాత్ త్వామేవ పరిచరామేతి
యద్వా మదీయవ్రతన్ పనిమిత్రకాపరాధం క్షమస్వేతి వా ।
అభిప్రాయభేదస్తు ప్రమనీమసి ఇతి శబ్ధార్థభేదేన గ్రాహ్యః ।

యత్కించేనం వరుణ దైవ్యే జనేభిర్దోహం మను
ష్యా శ్చరామసి । అచిత్తీ యత్తన ధర్మా యయోషిను
మానస్తస్మా దేనసో దేన రీతిః ।

యత్కించేన మిత్యస్య నశిష్ట ఋషిః । త్రిష్టుష్పదః । శేషం
పూర్వవత్ ॥

యత్కించేతి — హే నరుణ । దైవ్యే దేనసమూహరూపే
జనే । యత్కించి దిన మీదృశం । అభిదోహం అపచారం
పాపరూపం । మనుష్యాః వయం యచ్ఛరామసి కృతవంతః ।
అచిత్తీ ప్రధనాభావమవచసస్య ఈకారః । అచిత్తా అజ్ఞానినో
వయం । యద్వా అచిత్త్యా అజ్ఞానే నేతివా । తృతీయాలోప
శ్చాందసః । తవ ధర్మాధర్మం పరిచర్యాయాపం దీర్ఘశ్చాందసః ।
యత్ యయోషిను నాశితవంతః । మేని ప్రతిషేధార్థః । నః
అస్మాక్ । తస్మా దేనసః పాపాత్ । మా రీతిః మా హిం
సీ రీతిర్థః । ధర్మన్ పనిమిత్ర మేనః పరిహృత్య అస్మాక్ పరి
పాలయ ఇత్యర్థః ।

కితవాసో య ద్రిపు ర్షదీవి యద్వాఘా సత్య ముత య
న్న విద్యు । సర్వాతా విష్య శిధిరేవదేవాథా తే న్యామ
వరుణ ప్రియాసః ।

కిరవాస ఇత్యస్య అతిఋషిః । శ్రీమృ పృథః । శేషం
పూర్వవత్ ।

కిరవాస ఇతి — కిరవాసః కిం తవాస్తీ త్యాచక్షాణః
కిరవాః ధూర్తసకూనాః అన్యవిషయే యత్పాకౌ । రిరు
పుః ఆరోపితవత్సః । న దీవి దేవస్థాన ఇవ । నేతి ఇవాగ్ధే ।
యద్వా ఘేతి ఏవకారాగ్ధే వా వర్తతే సత్య మేవ । ఉత య
న్నవిద్య యదపి వయం న బాసీముః । యథా కిరవా దేవస్థానే
పరస్పరం సత్య మసత్యంచ వదంతి తద్వత్ । సర్వాతా సర్వాణి
జాని । విష్యా అపనీయ, శిధిరేవ శిధిలాసీన । అథ అనంతరం
హేవరుణ । తే తవ । ప్రియాసః ప్రియాః స్వామ ॥

మిత్రస్య చక్షురీభృతః శ్రవోదేవస్య సానసిం సత్యం చిత్ర
శ్రవస్తమం ।

మిత్రస్యేతి మిత్రస్య విశ్వేదేవా విశ్వామిత్రోవా ఋష
యః । గాయత్రీ ఛందః । మిత్రో దేవతా । సూర్యోపస్థానే విని
యోగః ।

మిత్రస్యేతి—మిత్రస్య సూర్యస్య । చక్షురీభృతః ।
కృషీరాదేభ్యచే త్యేణాదికో ణిక్ ప్రత్యయః । ఆదేః చకారా
దేశశ్చ । తాః ధారయతి వృష్టిప్రదానద్వారేణేతి చక్షురీ భృత్ ।
తస్య శ్రవ ఇతి దీప్తి ర్యశోవా । తదిహ ఉపచారా త్తద్వన్నాడలే
వర్తతే । దేవస్య ప్రకాశమానస్య । సానసి మండల విశేషణ
మేతత్ । క్షణసంభక్తా విత్యస్య అస్మిప్రత్యయాంతస్య ఛాంద
సమేత ద్రూపం । యోగిభి స్సంభజనీయ మిత్యర్థః । సత్యం
పరమార్థభూతం । చిత్రశ్రవస్తమం చిత్రాణి శ్రీఘంసే తేజాంసి

యేషా మగ్నాదీనాం త ఇమే చిత్రశ్రవసః శేషాం మధ్యే
ఉత్కృష్టం । ఏవం భూతం వయం విందామ ఇతి వాక్యశేషః ।

మిత్రోజనాన్యాతయతి శ్రజాన్ మిత్రోదాధార .
పుథివీ ముతద్వాం మిత్రః కృష్టి రనిమిషాభిచప్తే
సత్యాయ హవ్యం ఘృతవ ద్విధేమ ।

మిత్రోజనాన్నితి మంత్రస్య శ్రేష్ఠ స్థానః । శేషం
పూర్వవత్ ।

మిత్రోజనాన్ సర్వమిదం కరతలామలకవత్ శ్రజాన్
పశ్యత్ । మిత్రః సూర్యః । జనాన్ యాతయతి వ్యాపార
యతి స్వేస్వే కర్మాణి వ్యాపారవత్ కరోతి । మిత్రః దాధార
ధారయతి పుథివీం ద్యాం దిన వపి । యద్వా వృష్టి ప్రదానేన
ధారయతి ఉపలక్షణం చైతత్ సకలభువనానాం । కించ మి
త్రః కృష్టి కృష్టయో మనుష్యాః । తాన్ పుణ్యపాపయోః
ప్రవర్తమానాన్ । అనిమిషా సుపాంసులు గిత్వాకారః । అని
మేషేన దివ్యేన చక్షుషా । అభిచప్తే అభిముఖ్యేన పశ్యతి ।
యద్వా అనిమిషాన్ వా దేవా నిత్యర్థః । విభక్తిలోప శాచ్చం
దసః । తస్మై సత్యాయ నిత్యరూపాయ మిత్రాయ । హవ్యం
చదుపురోదాశాది । ఘృతవత్ ఘృతసిక్తం । విధేమ దద్మ
ఇత్యర్థః ।

ప్రసమిత మర్తో అస్తు ప్రయస్వా న్యస్త ఆదిత్య శిక్షతి
ప్రతేన న హన్యతే న జీయతే త్వోహో వైన మగ్ం
హూ అశ్శోత్యంతితోన దూరాత్ ॥

ప్రసమిత్రేత్యస్య త్రిష్టుప్చందః శేషం పూర్వవత్ ।

ప్రసమిత్రేతి—హే పుత్ర । సః మర్త్యమర్త్యః । ప్రాస్తు భ
వతు కీదృశః—ప్రసయస్వాక్ ప్రయ ఇతి అన్ననామ తద్వాక్ ।
భూమ్ని సుతుప్రత్యయః । బహ్వన్నో భవతు । కోసా యో
యామానః । తే తుభ్యం । ఆదిత్య అదితేః పుత్ర । శిక్షతి ద
దాతి । వ్రత మితి కర్మనామ । వ్రతేన యాగాఖ్య కర్మణా
ప్రకృతత్వాత్ పుత్రవ ద్ధవి రితి సంబధ్యతే । కర్మణో యో హ
వి ర్గదాతి సః ప్రయస్వాక్ భవ త్స్వీతి యావత్ । న కేవల మ
న్నవా నేవ భవ త్స్వీతి కిం తస్మా—న హస్యతే మృత్యునా । న
జీయతే జ్యో వయోహానా శతవత్సరలక్షణా దాయుషో నహీ
యతే । యద్వా—వైదిభి ర్నాభిభూయతే । శ్లోతః ఉత ఇతి
వ్యేఖ్యో రక్షణార్థస్య రూపం । త్వయా రక్షిత ఇత్యర్థః । నైవ
మేనం త్వదారాధనపరం । అగ్నిహః పాపం । నాశ్చోతి ।
న సంబధ్నాతి । అంతిత్ సమీపే ఇహాజన్మని । దూరాత్
పూర్వజన్మని । కృత మితి శేషః ॥

ఆసత్యేన రజసా వర్తమానో నివేశయ న్నమృతం మ
ర్త్యంచ హిరణ్యయేన సవితా రథేనాఽఽదేవోయాతి
భువనా విపశ్యత్ ।

ఆసత్యేనేత్యస్య హిరణ్య ఋషిః । త్రిష్టు ప్చందః । సవితా
దేవతా , సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥

సత్యేన సత్సు స్తంభ కుంభాదిషు తాయమానేన । రజసా
జ్యోతిషా । అవర్తమానః । అమృతం మర్త్యంచ అమరగాధర్మణో
దేవా మరగాధర్మణో మనుష్యాంశ్చ నివేశయన్ వ్యాపారయన్

అపియో హి స్వేనతేజసా సర్వం వ్యాపారయతి । పిరణ్యయేన
స్వర్ణమయేన రథేన । సవితా కన్యుకసవితా అభ్యనుజ్ఞతా దేవః
ఆచూతి । భువనా భువనాని విశ్వేనాక్షిరూపేణ వివిధం
పశ్యన్నిత్యర్థః ।

ఉద్వయం తమసస్పరి పశ్యంతో జ్యోతిరుత్తరం । దేవ
దేవతా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమం ॥

ఉద్వయ మిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః । అనుష్టు ప్పందః ।
పరంజ్యోతి ర్దేవతా । సూర్యోఽస్థాన వినియోగః ॥

ఉద్వయమితి—వయ ముచాసకాః । తమసస్పరి । పరి ర్వర్జనే
తమోవినాశ్య ఉగ్రత మితి యావత్ । జ్యోతిః తేజోమయం ।
ఉత్తరం ఉత్కృష్టం । దేవతా దేవానా మపి త్రాతారం సూర్యం ॥
దేవం ఉత్ ఉత్థితం దేవం । పశ్యంతః । ఉత్తమం జ్యోతిః । అగ
న్మగమిష్యామ ముక్తయ ఇత్యర్థః ।

ఉదత్వం జాతవేదసా కేవల సహస్ర కేతవః దృశే
విశ్వాయ సూర్యం ।

ఉదత్వ మిత్యస్య క్రస్కన్వా ఋషిః । గాయత్రీ ఛందః ।
సూర్యో దేవతా । సూర్యోఽస్థాన వినియోగః ॥

ఉదత్వమితి—ఉత్ ఉత్త్యం ఇతి ఛేదః । ఉ దితి సహస్రే
సహారణార్థః । త్వం తం । జాతాని భూతాని వేత్తీతి జాతవేదః ।
తం దేవం । కేతవః సహస్రసంఖ్యధీధితయః । ఉద్వహంతి ఉద్గ
మయంతి । కి మధ్యం—దృశే దర్శనాయ । విశ్వాయ విశ్వస్మై
విశ్వస్య వా । సూర్యం సరణశీలం ।

చిత్రం దేవానా ముదగా దక్షిణం చక్షుర్నిత్రస్య వరుణ
స్యాగ్నేః ఆప్రా ద్యావా పృథివీ అంతరిక్షగ్ం సూర్య
ఆత్మా జగత స్తప్థుషశ్చ ।

చిత్రం దేవానా మిత్యస్య కుత్స ఋషిః । త్రిష్టం పృథాదః ।
శేషం పూర్వనత్ ।

చిత్రం దేవానా మితి—దేవానాం అగ్న్యదీనాం మధ్యే ।
చిత్రం అవృతం పూజ్యంవా । అనీకశబ్ద స్సేనావచనః । దేవ
ద్విషా మహనోదక మిత్యర్థః । ఉదగాత్ ఉదైత్ । మిత్రస్య వ
రుణస్య అగ్నేః చక్షుః—చక్షుర్దేవానాం కి ముత మనుష్యాణా
మితి శ్రుతేః । మిత్రః అహరభిమానీ దేవః । వరుణః రాత్ర్యభి
మానీ । ఉభయో రభిమాన్యగ్నిః । తేషాం ప్రకాశ ఇత్యర్థః ।
ఆప్రాః ప్రథమపురుషస్థానే మధ్యమః । ద్యావా పృథివీ అంతరి
క్షం । సర్వా లోకా స్సేన మహిమ్నా పూరయంతి పరి
త్యలోకా పరిత్యజూతాని పరిత్య సర్వాః ప్రదిశో దిశ శ్చేతి
శ్రుతేః । సూర్యః ఆత్మా । జగతః జగముస్య మనుష్యాదేః ।
తప్థుషః స్థావరస్య నృతూదేః । సర్వ స్యాయ మేవాత్మరూపేణ
ఆవసీతః ।

తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తా చ్ఛక్ర ముచ్చరత్ । పశ్యే
మ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నందామ శరదశ్శతం
మోదామ శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతగ్ం శృణవా
మ శరదశ్శతం పుబ్రవామ శరదశ్శతం మజీతాః స్యామ
శరదశ్శతం జ్యోక్తు సూర్యం దృశే ।

తచ్చక్షు నిత్యస్య వశిష్ట ఋషిః । అచుప్త్య ఛిందః । శేషం పూర్వసత్ ॥

తచ్చక్షు దితి — తత్ జ్యోతిః । చక్షుః సర్వస్య సాక్షి భూతం । దేవహిత మగ్నిసహోత్రాదిహవిష్టదాన్యా మహాగౌరా త్రాదికాలస్య విభాజకతయా దేవానాం హితకరం । పురస్తా త్పూర్వస్యాం దిశి । శుక్రం శుక్ దీప్తిః సా అస్మాస్తీతి మత్స్వ ర్థియో రప్రత్యయః । ఉచ్చరత్ ఉద్గచ్ఛత్ । త మాదిత్యా ఖ్యం జ్యోతిః । పశ్యేమ । కియంతం కాలం — శరదశ్శతం సంవ త్సరశతం జీవేమ ఇతి । సర్వసంపద్భి స్సహ జీవన మాశా స్యతే । న ప్రాణధారణ మాత్రం । నందామ సమృద్ధాః స్యా మ । మోదామ హృష్టాః స్యామ । భవామ ఐశ్వర్యపాత్రాః స్యామ । శృణవామ ప్రియం శృణవామ । బ్రువామ ప్రవ క్తారః స్యామ । అజీతాః స్యామ శత్రుభిరజితాః స్యామ । దీ ప్తౌ శాచ్ఛాదసః । జ్యోచ్చ దీప్తకాలం । సూర్య ముక్తలతాణం । దృశే పశ్యేమ ॥

య ఉదగా స్మహోఽగ్రవా ద్విబ్రాజమానః సరిస్య మధ్యా త్సనూ వృషభో లోహితాక్షః సూర్యో విపశ్చి స్సనసా పునాతు ॥

య ఉదగా దితి — యః మహతః । అగ్రవాత్ సముద్రా త్ । ఉదగాత్ ఉద్గచ్ఛతి । విభ్రాజమానః పిరాజమానః । సరిస్య సలిస్య । మధ్యాత్ సః వృషభః శ్రేష్ఠః । లోహి తాక్షః పంకజాక్షః । సూర్యః పిపశ్చిత్ విశుద్ధదృష్టిః । మనసా

మా మాం । పునాతు శోధయతు । స్వపరిగ్రహ మోగ్యం
స్వయ మేవ కనో తీర్తిర్థః ॥

ఉపస్థానఫల మాహ -- మిత్రశ్రేయసం గోపాయ త్యాదిశ్య
శ్రేయసం స్వర్గం లోక మున్నయతి స ఏవ మే వాహరహ రసహ
రాత్రయో స్సంధి వ్యవ్రతిష్ఠమానో బ్రహ్మలోక ముపజయతీతి

అథ సమస్య రాః ।

ఉపస్థాయ దిగ్భ్యో దేవతాభ్యో నమస్కృత్య సంధ్యామై
సావిశ్రేయ సరస్వత్యై సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో నమో నమ
ఇత్యాది యథా స్వాచారం కుర్యాత్ ॥ అథ కామోక్షాన్
మన్యరక్షాన్ నమో నమ ఇత్యాది ॥

ఓం నమః ప్రాచ్యై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతి
వసం త్యేతాభ్యశ్చ నమో నమో దక్షిణాయైదిశే
యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసం త్యేతాభ్యశ్చ న
మో నమః ప్రతీచ్యై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం
ప్రతివసం త్యేతాభ్యశ్చ నమో నమో ఉదీచ్యై దిశే యా
శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసం త్యేతాభ్యశ్చ నమో
నమో ఉర్ధ్వామై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివ
సం త్యేతాభ్యశ్చ నమో నమో అధరామై దిశే యా
శ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసం త్యేతాభ్యశ్చ నమో
నమో అంతరామై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం
ప్రతివసం త్యేతాభ్యశ్చ నమో నమో గంగాయమున
యోర్మధ్యే వసంతి తేమే ప్రసన్నాత్మాన శ్చిరంజీవితం
వర్ధయంతి నమో నమో గంగాయమునయో ర్నునిభ్యశ్చ

నమో నమో గంగాయమునయో ర్మునిభ్యశ్చ నమః
 సంధ్యా యై నమః! సావిత్రియై నమః! గాయత్రియై నమః!
 సరస్వతియై నమః! సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో నమః! దే
 వేభ్యో నమః! ఋషిభ్యో నమః! మునిభ్యో నమః! గురు
 భ్యో నమః! పితృభ్యో నమః॥

ఏవం సంధ్యా ముపాస్య చతుస్సాగరపర్యంత మిత్త్యనేన సర్వే
 హం శుభం ప్రార్థయన్ ప్రవరాన్వితస్వనామక్రీర్తనపురస్సరం
 పరాం దేవతా మభివాద్య పితరా వగ్రజాన్ గురున్ త్రివర్ష
 పూర్వాం చ్ఛిష్ఠాం శ్చ పార్శ్వస్థా నభివాదయేత్ ॥

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభం భవతు
 ప్రవరాన్విత గోత్రః సూత్రః
 శాఖాధ్యాయా శర్మాఽ హం భో
 అభివాదయే ॥

ఆత్మపాదౌ తథా భూమిం సంధ్యాకాలేఽభివాదయేత్ ।
 ఆయు ర్విద్యాం ధనాదోగ్యే ప్రాప్నోతి పుణ్య సందేతి ॥

అభివాదనప్రకార మాహ—

కర్ణయుగ్మం స్వహస్తాభ్యాం స్పృష్ట్వా జానుద్వయాదికం ।
 చరణాంగుళపర్యంతం సమృజ్యతు శ్చ నైశ్శనైః॥ ఇతి శివమ్!

*

సంధ్యా దేయా త్సధాభీష్టా స్వరరాఘవ స్వామినే ।
 యముద్దిశ్యే కృతా వ్యాఖ్యా సంధ్యోపాస్తేః కలాభిదా!

ఇతి

శ్రీమత్పురమహాంస వర్తినాజకాచార్యవర్యేత్యాది సకల
 విరుదావళి విరాజమాన శ్పంగగిరి శ్రీవిరూపాక్ష
 శ్రీవిద్యాశంకరపదమూ వేశప్రకాశిత జగద్గురు
 శ్రీకల్యాణానంద భారతీ మాంతాచార్య
 స్వామిభి ట్వరచితా కలాభిధా
 సంధ్యోపాస్తే ర్వాహ్య
 విజయతేతరామ్

(శ్రీ) (శ్రీ) (శ్రీ)

శాలివాహనశకే విభవనామ్ని యశో జయ
 వత్సరే ఆషాఢశుద్ధ నవమీ జయవాసరః ॥

శ్రీ:

కాణ్వ సంధ్యా సూత్రమ్

*

౧. అథాతః కాణ్వ సంధ్యాం వ్యాఖ్యాన్య స్యామః
౨. కాణ్వ స్తీ ధక్షంగత్వా ప్రయతోఽభిషిక్తః ధాతే
వాససీ పరిధాయ ఊహకరా ప్రక్షాళ్య ప్రాజ్ఞుభి
ఉదజ్జుభో హాప విశ్వ తిలకం ధృత్వా పవిత్రపాణిస్సో
బ్రాహ్మణీధే నాచమనం కుర్యాత్.
౩. త్రి రవః ప్రాశ్య సోదకేనాంగుష్ఠమూలేన ద్విర్ముఖం
ప్రమృజ్య సర్వాంగుళీభిరోష్ఠాః స్పృష్ట్యాతర్జణ్యంగుష్ఠా
భ్యాం నాసికే అనామికాంగుష్ఠాభ్యాం చక్షుషీశ్రోత్రే
చ గనిష్ఠాంగుష్ఠాభ్యాం నాభిం పాణితలేన హృదయం
కరాగ్రేణ మూర్ధానం బాహుమూలే చోపస్థుకేత్.
౪. ఏవం ద్వీరాచమ్య త్రిః ప్రాణాయామం కుర్యాత్.
౫. అథమమోపార్త దురితక్షయద్వారా శ్రీ కరమేశ్వర
ప్రీత్యర్థం మాధ్యాహ్నిక సంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి

మధ్యాహ్నే సాయం సంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి సాయం
ప్రాతః సంధ్యా ముపాసిష్య ఇతి ప్రాతః స్నానం లాభ్యత
ఉపస్పృశతి.

౬. తతోఽబ్లింగాభి రష్టభి శ్చిరసి యస్యక్ష యాయ చేతి
పాదయోః సపవిత్రేణ పాణి నా మాజానం కృత్వాఽ
ఋః పునన్వీతి మధ్యాహ్నే అగ్ని శ్చేతి సాయం సూర్య
శ్చేతి ప్రాతః ఆపః ప్రాశ్య పున రబ్లింగాభిస్తు మిత్రా
న ఇత్యనేన చాత్మానం ప్రోక్షయేత్.

౭. తతో జలపూర్ణ హస్తం నాసికాగ్రే సంయోజ్య ద్రుప
దాదివే త్యుచ్చర నిశ్వస్య నవలోకయ న్వామే
నిక్షిపేత్.

౮. అథా చమ్య ప్రాణానాయమ్య ప్రాయశ్చిత్తాఘ్న
పూర్వక మఘ్న ప్రదానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య
సాయమాసీనః ప్రాతస్తవ్య ప్రణవ వ్యాహృతి పూ
ర్వయా గాయత్ర్యా చత్వార్య ఘ్నాణి పుష్పయ
తాన్యంజలినా పునః ప్రక్షిపేత్.

౯. అఘ్నా ద్యయంతు మధ్యాహ్నే తివ్య.

౧౦. తతః అచమ్యప్రాణానాయమ్యపాదకేన పాణినాఽసావా
దిత్యో బ్రహ్మేతి ప్రదక్షిణం కుర్యాత్.

౧౧. అథోద్భవ హామః స్వస్థా భోక్తృర్మంత్రేనూసర్య ము
దీక్షున్న కతిష్ఠతే.
౧౨. ఉద్వయ ముదత్యం చిత్రం తచ్చక్షు రితిగాఢాత్మాచ
యథాశక్తి విభా డిత్యనువాక పురుషసూక్త శివ సు
కల్ప మండలబ్రాహ్మణై రితి పారస్కరః.
౧౩. ఉద్వయ ముదత్యం చిత్రం తచ్చక్షు రితి చతుర్భిర్మథ్యా
హే ఇమంమేవరుణ తత్త్వాయామీ తి ద్వాభ్యాం సా
యం మిత్రస్య దేవసవిత సైత్య వితుర్విశ్వాని విభక్తార
మితి పంచభిః ప్రాత రిత్యాచారః.
౧౪. అథా చమ్య ప్రాణానాయమ్య గాయత్రీ మంత్రజపం
కరిష్య ఇతి సంతప్య ఆబ్రహ్మణోకా దితి నమస్కృ
త్య ఋష్యాదికం స్మృత్వా ఆయాతు తే జ్ఞో నీతి చ
ద్వాభ్యాం గాయత్రీ మావాచ్య గాయత్ర్యస్తోత్రపదీ
త్యుకస్థాయ ధ్యాత్వాఽసీవ స్సాయం వాగ్యతః మం
త్రార్థ మనుస్మరక చిన్నపాపాం సమాస్ కరమాం
శతమథ్యాం దశావరాం గాయత్రీం ప్రణవవ్యాహృతి
పూర్వకాం ప్రణవాంతా భాష్యే.

౧౩. ఋషిదేవతా ఛందోబ్రాహ్మణాని మంత్రేమంత్రే విద్యా
దితి శూయతే.

౧౪. యదివాగ్యమహాపస్స్యత్ వ్యాహరేత్ ద్విష్టో ితి
వైష్ణవీ మృచం సర్వత్ర.

౧౫. త్సుత జృంభణా ఛో వాయునిగ్గమనే హ్యచమనం దక్షి
ణ శ్రవణ స్పర్శనం వాద్రణ భూమి స్పర్శనంవా.

౧౬. జపం సమర్చ్య దేవాగాతువిద ఉత్తమేశిఖర ఇతి చద్వా
భ్యాం గాయత్రీ ముద్వాస్య దిగ్దేవతా నమస్కారాదీ
న్యథా స్వాచారం కృత్వా చతుస్సగరపర్యంత మిత్య
నేన సర్వేషాం శుభం ప్రార్థయన్ ప్రవరాన్విత స్వనా
మకీర్తన పురస్కరం గాయత్రీ మభివాద్య పితరా వగ్ర
ణా గురూం చ్చిష్టాంశ్చభివాదయే దభివాదయేత్.

శ్రీ విద్యాశంకరపదమావేశ ప్రకాశితజగద్గురు

శ్రీకల్యాణానందభారతీమాంతాచార్య

స్వామిభిర్విరచితం కాణ్యసంభాషాసూత్రం

విజయ తేజరామ్.

శుద్ధ పత్రిక

పుష్పం	పంక్తి:	అశుద్ధం	శుద్ధం
4 .	3	నిర్దిష్టం	నిర్దిష్టం
	19	సంద్యా	సంధ్యా
	20	సంద్యా	సంధ్యా
5	10	కర్మణా	కర్మణా
6	5	రితి	ఇతి
	7	స్నాన	స్నాన
8	14	తుమ్మిక్తం	మిత్తుక్తం
	22	చ్చారణ	చ్చారణ
13	12	ష్టామచన	ష్టాచమన
15	5	పారాణేషు	పురాణేషు
	6	పాసనాకా	పాసకా
19	19	స్మృతః	స్మృతః
22	20	ఓమితి	ఓమి
26	17	జలంబిందుః	జలబిందుః
31	16	మామృత	మామమృత
40	9		

అపకపస్పృశ్య ఇత్యనంతరం—

అబ్రహ్మగోకా దాశేనా దాలోకాలోకపర్వతాత్ ।
యేవసంతి ద్విజా దేవాః తేభ్యోః సత్త్వం నమో నమః ॥

ఇతి మంత్ర ముచ్చార్య ఓమిత్యేకాక్షర మిత్యాదిపఠేత్ ।

42	21	బ్రహ్	బ్రహ్మ
44	4	అహవా	ఆహవా
44	16	సాంఖ్యాయా	సాంఖ్యాయ
50	2	శ్వేతపర్ణాం	శ్వేతపర్ణాం
	8	సగా	స్రగా
51	17	గాయత్రీ	గాయత్రీ
56	23	అజ్ఞాని	అజ్ఞానినః
60	3	ప్రసయస్వాన్	ప్రయస్వాన్
62	17	అవసిత్థః	అవసిత్థః

—*—

శ్రీ రాధాకృష్ణ ముద్రా
కాలయేముద్రితమ్.

వైదికధర్మసంజీవిని గ్రంథమాల

సంధ్యాకళా	0—8—0
భారతీసంప్రదాయము	0—8—0
వైశ్యవేదోక్తక్రియావిచారవ్యవస్థా	1—0—0
దర్శపూర్ణమాసలు	1—0—0
అగ్నిహోత్రము	0—4—0
Manava Rahasyam	0—8—0
Githamruta Bindu	0—8—0
గీతాహృదయము (in print)	

ప్రాప్తిస్థానము:—

శ్రీ పరిమి నారాయణశర్మ

వైదికధర్మసంజీవిని సంపాదకుడు,

శృంగిరి క్షేత్రపాక్ష క్షేత్రము.

కొత్తపేట: తెనాలి.

10877

